

lets over het voormalig forum privilegiatum van professoren en studenten

<https://hdl.handle.net/1874/242413>

IETS OVER HET VOORMALIG

FORUM PRIVILEGIATUM

VAN

PROFESSOREN EN STUDENTEN.

PROEFSCHRIJF

VAN

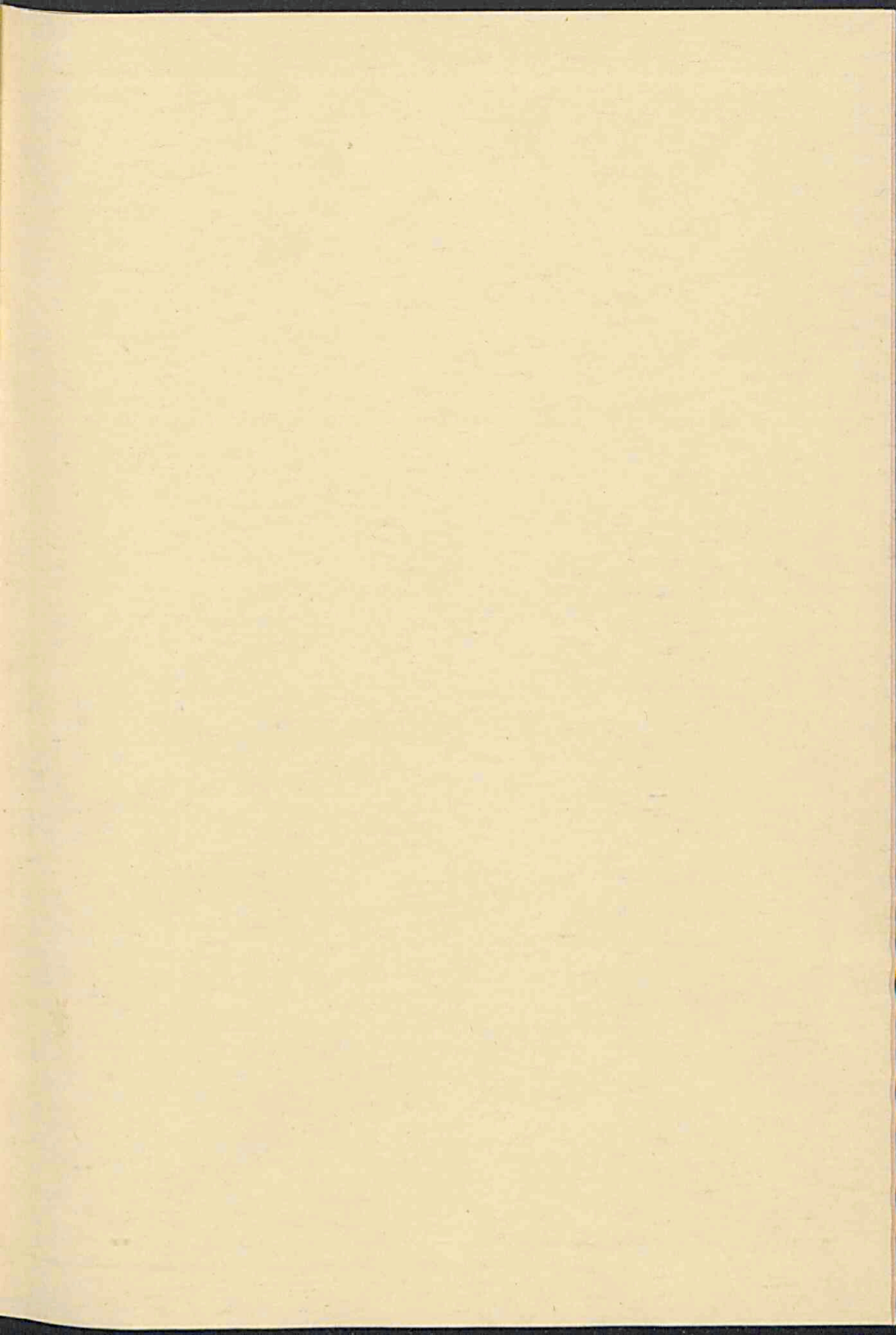
G. J. VAN EVERDINGEN.

UTRECHT,

J. J. DE KRUYFF.

1879.

u.
2

IETS OVER HET VOORMALIG FORUM PRIVILEGIATUM

VAN

PROFESSOREN EN STUDENTEN.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0953 8269

A 2w 492 1079.

DIETS OVER HET VOORMALIG
FORUM PRIVILEGIATUM

VAN
PROFESSOREN EN STUDENTEN.

~~~~~
PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Mr. J. A. FRUIN,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT,

OP VOORDRACHT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

op WOENSDAG, den 4den JUNI 1879, des namiddags ten 3 uur,

DOOR

GEORGE JUSTINUS VAN EVERDINGEN,

geboren te Deil,

—————
UTRECHT
J. J. DE KRUYFF,
1879.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1009 FIFTH AVENUE, NEW YORK

1900

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1009 FIFTH AVENUE, NEW YORK

1900

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

AAN MIJN VADER.

Aan de Hoogleraren, wier lessen ik heb mogen
bijwonen, betuig ik mijne erkentelijkheid.

Aan U, Hooggeleerde VREEDE, zeg ik mijnen
bizonderen dank voor de welwillendheid waarmede
Gij mij, bij het samenstellen van dit proefschrift,
Uwen bijstand hebt verleend.

Utrecht, 4 Juni 1879.

v. E.

From the description of the house it is evident
that it was built by a person of considerable
means. The house is built of brick and is
very comfortable. It is situated in a
quiet neighborhood and is well
furnished. The house is a very
pleasant one and is well
adapted for a family.

Very truly yours,
J. H. H.

INLEIDING.

In de wet van 28 April 1876 (Stbl. no. 102) tot regeling van het hooger onderwijs, lezen wij in art 81:

De handhaving der tucht onder de studenten is opgedragen aan den rector-magnificus; en in art. 82: Bij overtreding der tucht of bij wangedrag waarschuwt of berispt de rector-magnificus. In buitengewone gevallen, ter beoordeeling van den senaat, alsmede indien een student bij den rector-magnificus of bij

den rector-magnificus en assessoren ontboden, moedwillig niet verschijnt, is de senaat bevoegd den overtreder den toegang tot de universiteit voor een tijdvak van minstens een jaar en hoogstens vijf jaren te ontzeggen.

De inhoud dezer beide artikelen is met eenigzins andere woorden overgenomen uit de artikelen 160—163 van het Kon. besluit van 2 Aug. 1815, waarbij de organisatie van het hooger onderwijs in de Noordelijke provinciën werd vastgesteld.

Die bevoegdheid den senaat of rector en assessoren toegekend is een gevolg van een vroeger recht, dat veel uitgebreider was, toen de senaat niet alleen ook aangewezen was om de akademische tucht te handhaven, maar zelfs hetzij alleen, hetzij met de burgerlijke overheid als rechter optrad en dat niet enkel over studenten, maar zelfs over burgers, die met studenten geschil hadden.

In de volgende bladzijden wil ik het een en ander mededeelen aangaande dat forum privilegiatum, slechts gewag makende van die instelling aan twee onzer oudere Hoogescholen — Leiden en Harderwijk, — meenende dat dit voldoende zou zijn om den lezer eenigzins bekend te maken met de samenstelling, rechtsmacht enz. dier fora privilegiata.

Ik moet nog opmerken dat de Utrechtsche Hoogeschool geen eigenlijk bevoorrechte rechtbank heeft gehad, schoon toch de studenten zeker *privilegium fori* genoten, hetgeen ons blijkt uit eene publicatie ¹⁾ van het jaar 1648, tegen de nationale collegiën der studenten te Utrecht, waarin het oprichten, bijwonen enz. dier collegiën verboden wordt, „op poene van niet meer te zullen gaudeeren het *privilegium fori*”, doch het schijnt dat dit voorrecht in niet veel anders bestaan heeft dan hierin, dat de geschillen onder studenten bijgelegd zouden worden door den rector en de assessoren, en dat deze, zoo zij vernamen dat studenten elkander uitgedaagd hadden, zooveel mogelijk zouden trachten dit te verhinderen, doch dat zij, indien het noodig was, de hulp van de stedelijke overheid moesten inroepen ²⁾. En zoo mocht de schout geen student, die wegens ongeregeldheden door de wacht gegrepen was, naar het stadhuis doen brengen dan door een deurwaarder der stad, terwijl de gearresteerde, zoolang het gerecht nog niet tot zijne vasthouding besloten had, niet op vraagpunten

---

1) VAN DE WATER, Utr. Placaatb. II B. VI Tit. pag. 490.

2) Dezelfde, II B. VI tit. pag. 486. Art. XI en XII van de statuten der Utr. acad.

gehoord mocht worden; doch dit voorrecht genoten niet alleen de studenten, maar ook „andere personen van eenig fatsoen” ¹⁾.

---

1) Dezelfde I B. III Tit. pag. 211. Art. XI—XIII v. h. reglement op het schout-ampt der stad Utrecht.

Reeds bij de Romeinen kende men een forum privilegiatum, hetgeen ons blijkt uit de lex omnem reipublicae cap. de vetere iure enucleando, ¹⁾ waar

---

1) Bij HERMAN CONRING, de antiquitatibus academicis, pag. 123 lezen wij het volgende: Men is genegen de bepaling van § 9 van de constitutie omnem reipublicae de vetere iure enucleando, op het groenloopen toe te passen „illud vero sat in necessarium ut nemo audeat in indignos et pessimos ludos”.

Dit wordt opgehelderd door het verhaal van den bisschop GREGORIUS van Nazianze (orat. XX): die de rhetorica in Athene kwamen studeren werden reeds buiten de poorten der stad opgevangen, daar ieder trachtte de aankomelingen voor hunne leeraars te werven, hierop werden zij bij dier vrienden gehuisvest; vervolgens werden zij door allerlei glossen geplaagd, dit doen zij om het gemoed der novitii neêr te drukken en deze onder hun invloed te krijgen, — de een doet dit op eene stoutere, de andere op eene meer geleerde wijze, naarmate het voorwerp hunner plagerij eene mindere of meerdere mate van beschaving deelachtig is. Dit schijnt den onkundige vreesselijk en onmen-

wij lezen, dat de studenten, die in de ludi, tegen Professoren en studenten de welvoegelijkheid waren te buiten gegaan, terecht stonden te Constantinopel voor den praefectus urbi te Beryt, behalve voor den praeses Phoeniciae maritimae, ook voor den beatissimus eiusdem civitatis episcopus en voor de legum professores.

FREDERIK I, bijgenaamd BARBAROSSA, heeft in 1158 apud Roncaliam eene authentica gegeven, die inden codex, titel ne filius pro patre (4.13), zou geplaatst worden. In deze authentica Habita wordt bepaald „si eis (scholaribus) litem super aliquo negotio quisquam movère voluerit, hujus rei optione data scholaribus, eos coram domino aut magistro suo vel ipsius civitatis episcopo, quibus hanc jurisdictionem dedimus, conveniat”; en deze woorden, zegt HERMAN CONRING ¹⁾, hebben de eerste aanleiding gegeven tot

---

schelijk, maar aan hun, die het eens kennen zeer aangenaam en verrukkelijk. De schijn van dezen overlast is veel grooter dan de werkelijkheid, dan wordt hij over het forum in optocht naar het bad geleid, de stoet der geleiders gaat twee aan twee den jongeling vooraf, zijn zij kort bij het bad gekomen, dan geven zij met een razend gegil een teken van te zullen staan blijven alsof het bad hen niet wil toelaten, na nog eenige oogenblikken stand te hebben gehouden wordt de toegang verkregen en herkrijgt hij zijne vrijheid, en ontvangen zij hem, als hij uit het bad terugkomt, als hun vriend en makker.

En dit nu is het aangenaamste van de ceremonie om zoo spoedig van hen bevrijd te worden die den last aandeden.

1) HERMAN CONRING, de antiquitatibus academicis, pag. 145.

de akademische jurisdictie; de professoren zijn hier nog niet van de gewone jurisdictie bevrijd, doch de studenten zijn het niet slechts op de akademie-plaatsen, maar ook op hunne reizen er naar toe.

Die keus betrof echter niet de zaken, die tot de *iurisdictio ecclesiastica* behoorden, daar in dezen niet eerst door den keizer aan de bisschoppen de jurisdictie was gegeven. Betwist is het of deze authentica de strafzaken bevat, hetwelk niet aan te nemen is, daar de *iurisdictio* niet bevat het *merum imperium* en het woord *lis* (*lex 36 dig. de verb. signific. 50° b. 16 tit. litis nomen omnem actionem significat sive in rem sive in personam.*) de *judicia publica* uitsluit. De engere beteekenis wordt ook daardoor aanbevolen, dat FREDERIK II in de statuten der Akademie te Neapels bepaalt: „omnes scholares in civilibus sub eisdem doctoribus et magistris debent conveniri.” — ANTONIUS MATTHAEUS, tractatus de criminibus, pag. 682, meent, dat de authentica alleen de civile jurisdictie bevat, ¹⁾ omdat het niet aan te nemen is, dat de keizer „tam frigide” de strafzaken er onder zou begrijpen, vooral daar de „gladii potestas” eene eigene wet vergt en niet in algemeene bewoordingen was begrepen, *Lex I Dig. de off. ej. cui mand. est.*

---

1) Anders echter VROMANS, de foro competentis, Lib I pag. 85 en DE WALL, oratio de muneris rectoris magnifici origine, Leiden 1861, pag. 4, die er echter bij voegt „verum enim vero sequenti saeculo ad finem (XIII) vergente ingravescebat scholarium petulantia effecit! ut docentes et discipuli privilegio fori, quoad iurisdictionem criminalem sponte renuntiarent”.

iurisd. Hierbij komt dat FREDERIK zegt, hij zal de zaak verliezen (*causa cadere*) die een student bij een ander dagvaardt, maar dat past wel op eene civile actie, maar niet op eene aanklacht, want het zou aller absurdst zijn, dat een accusator uit dezen hoofde een geding verloor, en zoo een student straf-feloos kon misdaan hebben. Maar hoe het ook zij, de Universiteit te Bologna, zegt ALLARD, ¹⁾ meende ook dit voorrecht te hebben, en in 1544 wettigde een pausselijke bul het recht van den rector, om van alle strafzaken kennis te nemen, behalve wanneer er de doodstraf op stond, tenzij de partijen beiden lidmaten der Universiteit waren. Zoo was het ook te Pisa. Te Napels oefende een justitiarius, door den Koning benoemd, in strafzaken eene onbeperkte rechtsmacht uit, maar de professoren en studenten hadden ook het recht om zich door den aartsbisschop te laten opeischen. Te Padua integendeel bleef de stedelijke regering alleen bevoegd, hetgeen ook plaats vond te Turijn, doch daar nam de rector mede zitting.

Van dezen tijd af (1250) zegt SAVIGNY ²⁾, hadden de scholaren vier rechters: de stadsoverheid, den rector, den bisschop en de professoren.

---

1) ALBÉRIC ALLARD, Histoire de la justice criminelle en 16e siècle § 61 pag. 96—97, die ook met MATTHAEUS meent dat de authentica niet de strafzaken bevatte.

2) SAVIGNY, Geschichte des Röm. Rechts im mittelalter, dl. 3 bl. 176.

De twee laatsten steunden op keizerlijk privilegie, de twee eersten worden uit het gemeene recht afgeleid t. w. wat den rector betreft uit de *lex ultima codicis de iurisdic. (3. 13)*: „*periniquum et temerarium esse perspicimus eos, qui professiones aliquas seu negotiationes exercere noscuntur, iudicium ad quos earumden professionum seu negotiationum cura pertinet, iurisdictionem et praeceptiones declinare conari.*” ¹⁾ Dit werd op het gild der studerenden toegepast.

SAVIGNY in zijn genoemd werk pag. 157, deelt ons mede dat te Bologna de scholaren eene corporatie vormden, en uit hun midden het bestuur kozen aan hetwelk ook de professoren onderworpen waren.

HUBER ²⁾ is het eens met CONRING dat de *iurisdic. privilegiata* voor de studenten aan de *authentica Habita* haar ontstaan te danken heeft, doch volgens hem is dit privilegie ook alleen aan de professoren in de rechten toegekend — die in de theologie hadden namentlijk als clerici reeds een *forum privilegiatum*, het *ecclesiasticum*, en de filosofen waren er geene andere dan de theologen, die vooral in de kloosterscholen gehuisvest waren.

De bedoeling van FREDERIK I was vooral de professoren in de rechten met de theologen gelijk te stellen, en wat de studenten aangaat heeft hij oor-

---

1) Vergelijk BARTOLUS ad Auth. *Habita* en BALDUS *ibid* num. 56 57.

2) HUBER, de *jure civitatis* II sect. 3 cap. 3 en III sect. 2 cap. 3 § 32.

spronkelijk gedacht aan de „peregrinantes” de studenten op reis, omdat hij het noodig vond de reizende studenten te beschermen, daar de ongeletterde soms een blinde haat heeft tegen hem, die zich aan de wetenschap wijdt. Den geestelijken stond het niet vrij van hun privilegie afstand te doen, den studenten wel, want „nemini beneficium obruditor.” HUBER ziet in die verleende iurisdictio het kenmerk eener universiteit, waar deze ontbreekt was het slechts eene illustre school. De universiteiten hebben met de iurisdictio ook het zoogenaamd imperium mixtum, hetwelk bestaat in de executio en modica coercitio, zonder hetwelk de iurisdictio niet met vrucht kan uitgeoefend, en de jeugd „hac praesertim morum aetate,” zonder deze niet kan in toom worden gehouden.

De magistratus heeft in die steden, in welke zulke akademien gevestigd zijn, over de akademieburgers hoegenaamd geene iurisdictio, evenmin als over de inwoners van andere steden.

Zagen wij dus dat het forum privilegiatum eene instelling van oude dagteekening was, dan behoeft het ons niet te verwonderen, dat ook bij sommigen der akademien hier te lande, genoemd voorrecht voor professoren en studenten bestond. ¹⁾

---

1) Ook aan de Duitse universiteiten kende men een forum privilegiatum. De beroemde JOHANN STEPHAN PÜTTER, in zijn versuch einer acad. Gelehrten Geschichte von der Universität zu

Het eerst vinden wij er van gewag gemaakt in de ordonnantie ende statuten voor de Universiteyt der stadt Leyden, dd. 2 Junij 1575¹⁾, waar wij met betrekking tot ons onderwerp het volgende lezen: „dat alle studenten, officieren, Pedellen, Secretarissen en diergelijcke van de Universiteyt, soo wel in civile als criminele saecken, het zy of sy ageren ofte geconvenieert mogen worden, te rechte sullen staen voor den Rector ende syne Assesseurs, met den Burgemeester ende twee Schepenmeestern der selver stede, het zy of de selve met studenten of met Burgeren te doen moghten hebben, behoudelyck dat Partyen aleer zy in het recht sullen komen, voor den Rector ende Assesseurs ontboden sullen worden, die henluyden accorderen sullen soo verre het doenlyck is; en sullen de voornoemde Rector, Professoors, Doctores en Magistri in der eersten instantie geconvenieert werden voor den Hove van Hollandt,

---

Göttingen bl. 313, deelt ons aangaande die instelling te Göttingen het volgende mede: Volgens de gewone inrichting aan de Duitsehe universiteiten heeft de Prorector te zorgen voor de handhaving der akademische tucht, om hem bij te staan in het houden van de aan de universiteit verleende burgerlijke en lijfstraffelijke rechtspleging, staan hem ter zijde de vier dekens der faculteiten en zoo hij zelf geen jurist is, moet bovendien zitting nemen een lid der juridische faculteit. Aan deze rechtspleging zijn allen tot de universiteit behoorende personen onderworpen, evenzoo hunne gezinnen. In hooger beroep moet men zich tot den Koning en diens Geheimen Rath's collegium wenden,

1) Gr. Pl. III Deel f 539 N°. 2.

ende syluiden agerende, gehouden zijn hare Partye te roepen voor sijne competente Rechter.

Des en sal van de sententie bij den voorschreven Rector, Assesseurs, Burgemeesteren ende Schepemeesteren gegeven, geen Appellatiën toegelaten werden, ende dat al by provisie, ende tot anders sal mogen wesen geordonneert.

Ende en sal den Officier van de stadt niemandt, Student ofte Lidtmaet van de Universiteyt zijnde, in apprehensie mogen nemen, dan naer voorgaende resolutie van den Rector ende Burgemeesteren, alleen uytgeseyt den geenen die hij in sware en enorme delicten op het feyt bevinden sal."

Men ziet hieruit dus dat de studenten niet alleen, maar ook andere aan de Universiteit verbonden personen het voorrecht genoten voor eene bijzondere rechtbank terecht te staan; hierop hopen wij later terug te komen.

Het voorrecht der Professoren bestond dus daarin dat zij als gedaagden terecht stonden voor het Hof van Holland en niet voor de gewone lage vierschaar.

De rechtbank voor studenten en de andere in dit opzicht met hen gelijk gestelde personen bestond, zooals wij uit die ordonnantie zien, uit den rector en zijne assessoren en de burgemeesters met twee schepenen — die assessoren waren ten getale van vier en wel professoren, uit elke faculteit een, want wij lezen in de bovengenoemde ordonnantie ende Statuten voor de Universiteijt der stad Leijden. „dat

den Rector sal hebben vier Assesseurs, te weten uyt elcken Faculteyt eenen, als eenen Theologum, eenen Jurisperitum, een Medicum, en een Philosophum ofte Liberalium Artium Professorum, van den welken alle jaren voorschreven den achtsten Februarii twee vernieuwt, ende bij de meeste stemmen van de Doctoren ende Professoren derselver Universiteijt, als vooren gekooren zullen worden, dewelcke gesamentlijk met den Rector op alle voorvallende saecken sullen disponeren, ende over gewichtige ende sware saecken roepen de curateurs van de Universiteijt;" — Dat de rechtbank niet alleen uit professoren maar ook uit leden der stedelijke overheid bestond gaf, zooals wij later uitvoeriger zullen doen zien, menigmaal aanleiding tot twist, doch dat daargelaten zal die bepaling wel met eene goede bedoeling genomen zijn, omdat anders allicht de vonnissen van de professoren niet geheel en al onpartijdig geweest zouden zijn, vooral in procedures waar studenten tegenover burgers stonden, hetgeen nu verhinderd kon worden door de stemmen der leden der stedelijke overheid die nu deel uitmaakten der bevoorrechte rechtbank.

Bij den geleerden BOUMAN¹⁾ vinden wij dat de akademische vierschaar te Harderwijk — genoemde stad heeft tot op het laatst der achtiende eeuw eene universiteit gehad — uit dezelfde elementen was zamengesteld als die te Leiden, doch hier vinden wij

---

1) H. BOUMAN, Geschiedenis der Geldersche Hoogeschool.

voordat genoemde school tot eene universiteit was verheven en nog slechts den naam droeg van eene kwartierschool (aldus werd zij genoemd van 1600—1648), van eene instelling gewag gemaakt, die veel overeenkomst had met de, bij hare verheffing tot universiteit, ook bij haar ingestelde bevoorrechte rechtbank.

Genoemde schrijver ¹⁾ deelt ons dienaangaande het volgende mede. Toen de illustre school te Harderwijk nog den naam droeg van kwartierschool, was de handhaving der tucht onder de studerende jongelieden opgedragen aan een schoolraad, zamengesteld uit twee Burgemeesters, een Predikant der stad, de Hoogleeraren en den Rector, welke Raad over de studenten ²⁾ een gezag uitoefende dat zich wel verder uitstreckte dan waarvoor het oorspronkelijk was gegeven, en zich niet bepaalde, om tot betere handhaving der tucht geldboeten en gevangenis op te leggen, maar zelfs zag men het meermalen gebeuren, dat dezelfde Raad boeken en kleederen en andere goederen van Studenten, op verzoek en ten behoeve hunner onvoldane schuld-eischers, openlijk aansloeg en verkocht. Men vindt, aldus gaat hij voort, in het kleine gedeelte dat van

---

1) Dl. I. bl. 115.

2. Men had destijds aan de kwartierschool zoogenaamde classische leerlingen van meer jeugdigen leeftijd, die zich toelagden op de L. en Gr. letterkunde, doch vooral een grooten tijd besteedden aan de godsdienstige studien; en studenten, de openlijke of publieke leerlingen, die de openbare voorlezingen volgden.

de Handelingen des schoolraads overgebleven is, verscheidene voorbeelden van vrij strenge vonnissen, ook van verbanning, en somwijlen leest men, dat een losbandig student, om bijzondere redenen van de relegate werd verschoond, doch met uitdrukkelijke aanzegging, dat hij gerekend werd onnut te zijn om hier te verblijven — zoodat toen alreede plaats vond wat men naderhand *consileum abeundi* noemde.

Wie de rechters in de bevoorrechte rechtbank voor studenten waren hebben wij gezien, ons rest nog melding te maken van den griffier en van hem die met het vervolgen der misdrijven belast was.

Als griffier stond de vierschaar ter zijde een Secretaris, want wij lezen in art. 10 der wetten ende Statuten van de Universiteyt tot Leyden dd. 1 Oct. 1631 ¹⁾ „dat bij den Rector, Curateurs ende Assesseurs, sullen gekooren werden twee Secretarissen, van de welke den eenen Register houden sal van alle resolutien van den Senaat, ende den anderen van alle het geen bij den Rector ende Rechters der Universiteyt, mitsgaders bij den Rector ende Assesseurs in rechtsaecken als Vreedemaeckers sal gedaen ofte verhandelt worden” ²⁾; en wij zien vervolgens uit de verschillende placaten waarin straffen op sommige

---

1) Gr. Pl. I Deel f. 281 N°. 2.

2) In het dagverhaal, dl V bl. 69, der handelingen van de nationale vergadering, vinden wij de volgende woorden door het lid dier vergadering HAHN in Maart 1797 uitgesproken, naar aanleiding van de kracht die men moest geven aan den eed:

overtredingen gesteld zijn, dat de Hoofd-officier (schout) der stad met het vervolgen der misdadigers belast is. ¹⁾

„ik heb gedurende zeven jaren als secretaris gefungeerd van eene *Vierschaar*, bij welke ik ten minsten eenige ondervinding heb opgedaan. Niet zelden heb ik mijn daar overtuigd van het niets beduidende der eedafnemingen ook van getuigen; zij behoren zeker tot den slenter, en worden zeer te onrechte als een middel van afdoening en zekerheid beschouwd; maar een geval vooral herinner ik mij nog zeer levendig; in zeker cas crimineel wierden er onder anderen getuigen gehoord. Dezen zouden hunne verklaringen coram-judice bij Eede sterken. De eerste commissaris was N. B. Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. De verklaring voorgelezen zijnde vroeg hij aan den gerequireerden of hij bereid was de waarheid daarvan met eede te sterken. Ja, was zijn antwoord. Weet gij dan wel hervatte zijn edel achtbaarheid wat de eed zeggen wil? Zeer wel zeide mijn man: dat wil zeggen dat ik God afzweer. Commissarissen en ik beten op de lippen om niet te lagchen. De waardige Professor deed zijn best den man eenig gezonder denkbeeld te geven, en na korte oogenblikken, want er was haast bij het werk, moest ik hem het formulier voorlezen, en de man deed den eed. Nu vertrok de man; hij wist niet veel beter dan dat hij God had afgezworen, en ik dacht bij mij zelve so'er maar van de duizend Eedzweerers een van dezen aart is, dan is nog de eedafneming roekeloos en nadeelig.

1) Om slechts een voorbeeld te noemen zoo lezen wij op het einde van een placet waer bij de studenten tot Leyden het dragen van Pistolen verboden werdt dd. 20 Dec. 1659 Gr. Pl. II dl. f 1067 No. 3. „Belastende eijndelĳck den Schout van de stadt Leijden, als Promotor van deselve Universiteijt, dat soo haest als eenige der voorverhaelde contraventien sullen komen te gebeuren, hij sonder eenige vertoevinge* ofte dissimulatie, met alle neerstigheyt sĳh sal hebben te informeren, soo op de Autheuren van de misdaet als ook op de forme van dien.”

Genoemde Hoofd-officier nam bovendien in zijne hoedanigheid van Promotor van 's lands universiteit, het verhoor af van den gedaagde, hetgeen ons blijkt uit de procedures in de zaak van mr. PIETER MARCUS, Hoofd-officier der stad Leiden, tegen FRANÇOIS ADRIAAN VAN DER KEMP ¹⁾, terwijl wij bovendien uit genoemde procedures zien, dat de dagvaarding geschiedde door den eersten pedel. De promotor mocht de vierschaar niet spannen, doch hij werd ontboden of kon verzoeken binnen te komen, als hij iets aangaande zijn post had mede te deelen, hij moest van hetgeen binnen de stad Leiden door de lidmaten der universiteit misdreven werd, zorgen dat de rector en rechters er kennis van namen, zonder dat hij daartoe verlof behoefde te vragen, daar het altijd aan de rechters stond of en wat zij op die informatie wilden besluiten.

Doch volgens BAVIUS VOORDA ²⁾ mag hij van hetgeen door de lidmaten der universiteit buiten Leiden bedreven wordt, zonder toestemming van den Rector en de rechters geen nadere informatie nemen. Wanneer de promotor zich in zijn ambtsverrichtingen te buiten gaat, kan hij door rector en rechters daarvoor gestraft worden, weigert hij hetgeen hem door de genoemde rechters bevolen wordt, dan moeten

---

1) Zie bijlage I.

2) Mr. BAVIUS VOORDA, de crimineele ordonnantie verzeld van eene verhandeling over het verstand van de ordonnantie op den stijl van proced. in crimin. zaken met aanmerkingen, ad art. 1 num 13.

deze, volgens den zoo evengenoemden schrijver, zich wenden tot Hun Ed. Gr. Mog., en moet, daar intuschen de Justitie niet stil kan staan, noch de Universiteit zonder de gestadige toezicht en waakzaamheid van den Promotor kan zijn, gedurende den tijd, dien er met het onderzoek en het afdoen van die klachten verloopt, de universiteits vierschaar, naar het voorbeeld van de Hoven, ten aanzien van den Procureur-Generaal, een *interims*-promotor aanstellen.

Hebben wij eenige bladzijden terug gezien dat het voorrecht der Professoren te Leiden niet zoo groot was als dat der studenten, daar zij terecht stonden voor het Hof van Holland, te Harderwijk waren zij in dit opzicht gelijk gesteld met de studenten, want in eene memorie ¹⁾ van den Harderwijker Senaat, aan den Agent van nationale opvoeding, van 28 Dec. 1799, lezen wij de volgende onderscheiding van den Hoogleeraar J. M. KEMPER, „de personen, over welke zich hier de jurisdictie van den academischen senaat uitstrekt kunnen genoegzaam tot drie klassen gebracht worden: I. die der *Professoren* en hunne familie, welke natuurlijk hetzelfde forum met den man of vader volgt. II. die der studenten. III. die der suppoosten van de academie en huisbedienden der Professoren.”

X Hooger beroep van de akademische vierschaar was niet toegelaten, wel lezen wij in de ordonnantie

---

1) BOUMAN in zijn aangehaald werk DL. I bl. 341.

van 1575 en vinden wij het later herhaald in art. 39 der bovengenoemde wetten en statuten van 1 Oct. 1631, dat dit slechts was „bij provisie ende tot anders sal mogen wezen geordonneert”, maar het is ons niet gebleken dat hierin later voorzien is, alleen bestond het middel van *revisie*, waarop een reglement gemaakt was ten behoeve van de akademische vierschaar te Leiden, door de staten van Holland en West-Friesland dd. 6 Oct. 1656 ¹⁾, waaruit wij het volgende ontleenen:

Zij die van dit middel willen gebruik maken, moeten binnen het jaar na de uitspraak van het vonnis, zich met een verzoekschrift deswegen tot den Rector en Rechters wenden, inhoudende de redenen en middelen, waarmede zij de dwaling in het vonnis willen bewijzen, en tevens moeten zij den secretaris van de vierschaar ter hand stellen de som van honderd gulden, om aangewend te worden ten behoeve der universiteit, indien het vonnis bevestigd wordt, zoo niet dan wordt het hem geheel of gedeeltelijk terug gegeven.

Van de zaak in revisie zal kennis genomen worden door dezelfde Rechters ²⁾ die het vonnis, waar-

1) Gr. Pl. II Deel f. 1117 N°. 1.

2) Dit was trouwens het geval bij alle rechterlijke colleges, waar Revisie toegelaten was, ULRICH HUBER in zijne heedens daegse Rechtsgeleertheit B 5, Cap. 46 noemt revisie: een beroeping van den Rechter niet wel beraden zijnde, tot denselven Rechter om zich beter te beraden.

tegen men opkomt, gewezen hebben, al hebben een ander Rector en andere Rechters zitting in de vier-schaar; mochten van die oorspronkelijke Rechters er geen zeven meer aanwezig zijn, dan zullen zij tot zeven, maar niet tot hooger aangevuld worden, uit de leden der thans zitting hebbende Rechters, zijn er zeven of meer nog aanwezig dan heeft er geene aanvulling plaats.

Hij die revisie vraagt moet aan de Staten van Holland en West-Friesland verzoeken dat hem adjuncten ¹⁾ worden verleend, om het proces te herzien, en wel zooveel dat hun aantal één minder bedraagt dan het aantal Rechters. Zij moeten rechtsgeleerden zijn, en door den Rector en Rechters ontboden, om medezitting te nemen, moeten zij zweren dat zij in het proces geen advies of raad middellijk of onmiddellijk gegeven hebben.

Revisie tegen een vonnis kan slechts eenmaal aangewend worden, het vonnis, zooals het bij revisie is gewezen, staat onherroepelijk vast.

De geschiedenis der Geldersche Hoogeschool leert ons dat te Harderwijk meermalen beproefd werd om van de vonnissen, gewezen door de akademische recht-bank, in hooger beroep te komen, hetzij bij het Hof

---

1) Over revisie en adjuncten zie men voor Holland en Zeeland VAN ZURCK, Codex Batavus voce Appel § 75, voce Gecomm. Raden Cap IV § 58, voor Friesland HUBER, Heedensdaegse Rechtsgeleertheyt 5 B 46 en 47 hoofdst., voor Gelderland, Gr. Geld. Placaatb. II Deel f. 490 en f. 570.

hetzij bij de Curatoren, de laatsten echter trokken zich deze verzoeken niet aan, en tegen de aanmatiging van het eerste wisten de professoren zich te verzetten, waarin zij door de curatoren bijgestaan werden. BOUMAN, bl. 343, deelt ons hiervan een paar voorbeelden mede: van een vonnis in 1670 door den senaat tegen een student geslagen, trachtte deze in hooger beroep te komen bij de curatoren, de senaat echter besloot het ten uitvoer te leggen „zonder deszelfs beroep op curatoren in aanmerking te nemen”; een dergelijk geval had eenige jaren later plaats met een hoogleeraar, die hetzelfde beproefde, doch ook hier sloegen de curatoren evenmin acht op ¹⁾.

En zoo mocht dan de senaat, ten jare 1733 plechtig verklaren dat er noch wet, noch voorbeeld bestond, waarbij van zijne uitspraken in twistgedingen of strafzaken, beroep was toegestaan.

Wij hopen hier later nog op terug te komen en aan te toonen, dat de senaat er steeds op uit was om, zelfs in de nietigste gevallen, zijne rechten tegen vermeende verkortingen te handhaven.

Laten wij nu nagaan tot hoever de rechtsmacht der akademische vierscharen zich uitstreckte, zoowel met betrekking tot de personen als met betrekking tot de zaken.

In de eerste plaats stonden er voor terecht de ge-

---

1) Hieruit blijkt ons ook dat én de professoren te Harderwijk voor de akademische vierschaar terecht stonden, én dat voor hen geen hooger beroep was toegelaten.

immatriculeerde studenten, d. i. zij die als zoodanig zijn ingeschreven bij den rector, mits niet boven de zes jaren studerende, maar al bekleedden zij voor den afloop van dien termijn eene betrekking, toch genoten zij het voorrecht, hetgeen wij kunnen opmaken uit de bovengenoemde procedures tegen v. d. KEMP, die destijds predikant der doopsgezinde gemeente te Leiden was, daarentegen werd een student, die niet terstond geïmmatriculeerd was, geacht te behooren onder de rechtsmacht der stedelijke overheid.

Met de studenten werden gelijk gesteld, bij eene nadere Ampliatie op het negen en dertighste Articul van de statuten van de Universiteyt tot Leyden dd. 24 Maert 1662 ¹⁾, de burgers of ingezetenen van de stad Leiden, die tot het voortzetten hunner studiën de akademie bezoeken, voor zoodanigen tijd als men daartoe gewoon is, mits niet boven de zes jaren, alsmede „zoodanige notable ende aensienelycke Personagiën, die uyt consideratie van de Universiteyt, ende tot luyster van de zelve haer van buyten binnen de voorschreve stadt vervoegen”, doch niet alleen zij die ter wille van de wetenschap, maar ook zij die wegens hunne bediening aan de universiteit verbonden waren genoten hetzelfde voorrecht; ²⁾ wij lezen echter verder in de evengenoemde resolutie „ten ware nochtans deselve meerder-jarigh zynde by contracte uyt-

---

1) Gr. Pl. III, Deel f. 546 No. 13.

2) Mr. DIRCK GRASWINCKEL, opperste macht, II B, V Cap. § 2 pag. 277.

druckelyck ende specifice, ende anders niet in het een of het ander geval de Jurisdictie van een ander Rechter in dese Provincie hadden geprorogueert". Van dit recht, dat niet alleen de studenten maar ook de suppoosten hadden, konden zij alleen gebruik maken als zij meerderjarig waren en, volgens VROMANS ¹⁾, slechts in burgerlijke zaken, want was het toegestaan in strafzaken, „dan zoude een weg werden gebaant tot veele boosheden, omdat de misdadigers altijd soudentragten te prorogeren de Jurisdictie van sodanigen Regter, die sy wisten, dat ligtelyk soude vry-spreken, om alsoo te ontgaan de straffe de begaane misdaad waardig".

Te Harderwijk wenschte de senaat zelfs den akademischen boekbinder en den schermmeester der Hoogeschool aan zijne jurisdictie onderworpen hebben, want wij lezen bij BOUMAN ²⁾ „een akademisch boekbinder werd streng berispt, omdat hij op bevel van den magisstraat voor dezen verschenen was, gelijke berisping viel zelfs den schermmeester der Hoogeschool ten deel", ja uit het bovengenoemde vertoog van den Hoogleraar Kemper ziet men, dat de senaat zijne jurisdictie uitgestrekt had tot de huisbedienden der Professoren.

Zagen wij nu dat het forum privilegiatum niet alleen bestond voor de studenten, maar zich tot nog andere personen uitstreckte, ook voor de Professoren

---

1) PIETER VROMANS, de foro competenti, lib. I pag. 34.

2) Dl. I bl. 347.

bestond het niet uitsluitend, want bij diezelfde nadere aanvulling van art. 39 der Statuten, was bepaald, dat de weduwen der Professoren te Leiden hetzelfde voorrecht genoten ¹⁾, hetgeen niet het geval was met de weduwen van studenten, die in alles als ingezetenen van de stad werden gehouden. Zoo was ook het benoemen van voogden over de door Professoren, studenten, secretaris en pedellen nage-laten minderjarigen, al mochten zij aan de Univer-siteit studeren, en als zoodanig onder het forum der universiteit ressorteren, overgelaten aan de stedelijke overheid en de weeskamers ²⁾.

Gaf de vraag welke personen voor de akademische vierschaar terecht stonden niet tot vele moeielijkheden aanleiding in de praktijk, niet zoo gemakkelijk was dat met betrekking tot de vraag van welke zaken zij bevoegd was kennis te nemen, omdat zooals wij zien zullen de personen die voor de bevoorrechte rechtbank terecht stonden, dit voorrecht niet in elk geval geno-ten, maar dat afhing van de zaken waarover het geschil liep of van de misdrijven waarvan zij beticht

---

1) Want wij lezen aldaar: „Maer den Rector ende Professors soowel gesamentlyck, en het lichaem van de Senaet, maeckende, als in haer particulier, mitsgaders derselver *weduwen* zullen in de eerste instantie geconvenieert worden voor onzen Hove, ende soo syluyden Aenleggers zijn, zullen hare tegenpartye roepen voor haren competenten of dagelykschen Rechter.”

2) PIETER VROMANS, de foro competenti, lib. I pag. 12. v.

werden, hetgeen, naar wij hopen, uit de volgende bladzijden eenigszins duidelijk worden zal.

Wanneer wij de meergenoemde ordonnantie van 1575 naslaan, dan zien wij daaruit, dat de studenten en de andere personen, die in dit opzicht met hen gelijk gesteld waren, zoowel in lijfstraffelijke als burgerlijke zaken voor de akademische vierschaar terecht stonden, onverschillig of zij met burgers of studenten geschil hadden, en onverschillig of zij aanleggers of verweerders waren, hieruit volgt dus noodzakelijk dat de burgers in zulk een geval ook voor de akademische vierschaar terecht stonden, dat zij dus als eischers hunne wederpartij voor diens rechter moesten dagen, hetgeen niet meer dan billijk was, maar ook dat zij als gedaagden geroepen werden niet voor hun eigen rechter, maar voor de rechtbank van den eischer d. i. de akademische vierschaar.

Ten opzichte van lijfstraffelijke zaken, en in zaken van erfscheidingen en servituten en dergelijke, is later eene wijziging gekomen, want wij lezen in art. 39 der meergemelde wetten en statuten van de universiteit te Leiden, dd. 1 Oct. 1631: „Dat de studenten, Secretaris, Bodellen ende alle degeene die tot de Universiteyt behooren, soo wel in civile als crimineelee saecken, het sy dat se Aenleggers ofte Verweerders syn, niet dan voor den Rector ende Assesseurs, met den Burgemeesteren ende twee schepenen der stadt Leyden sullen te reght staen, hetzy dat deselve met Studenten of met Burgeren geschil moghten hebben, *behoudelyck* dat Burgers ofte In-

woonders der stadt Leyden, niet tegenstaende die met eenigh Lidtmaet van de Universiteyt moghten te doen hebben, ofte hem aen yemant van de Universiteyt moghten hebben misgrepen, in saecken daer van wegen de Graeffelyckheyt ende bij de officieren der selver jegens yemandt crimineelyk geprocedeert wordt, sullen te rechte staen voor Schepenen der selver Stede, ende niet voor de Rechters der Universiteyt, ende soo wanneer eenige gebuurtwist om erfischeydinge ende servituten, of diergelycke saecken moght ontstaen, hetsy tusschen Burgers, Poorters of Inwoonders der voorschreve stede ter eenre, mitsgaders Professoren, Studenten ende andere Lidtmaeten van de Universiteyt voorschreve ter andere zyden, hetzy oock alleenlyk tusschen Lidtmaeten der selver Universiteyt ter wederzyden, dat soodanige gebuurquestie niet by den Rector of Rechters der Universiteyt, maer by Schout ende Schepenen der voorschreve stede geexamineert ende gedecideert sal worden."

Wij zien dus dat in lijfstraffelijke zaken de burgers in geen geval voor de akademische rechtbank terecht stonden, en dat deze ook niet bevoegd was recht te spreken in gedingen over servituten en drgl. al waren beide partijen studenten, of andere aan de universiteit verbonden personen.

Doch in strafzaken ter harer competentie, was zij zelfs bevoegd om recht te spreken, al was het delict door een Leidsch student elders in de provincie Holland gepleegd, hetgeen naar aanleiding van zulk

een feit beslist is door den Hoogen Raad van Holland dd. 28 Nov. 1682 ¹⁾. Een student uit Leiden had nl. een delict begaan te Dordt, nu meende de magistraat aldaar dat de akademische vierschaar niet bevoegd was om in deze zaak recht te spreken, maar de Hooge Raad heeft beslist dat genoemde vierschaar hier de bevoegde rechter was. ²⁾ Ook BAVIUS VOORDA ³⁾ meent dat de misdaden door lidmaten der universiteit elders in Holland begaan, berecht moeten worden door de universiteits-vierschaar „want de speciale Privilegien aan de Universiteit gegeven derogeeren aan de generaale, waarop zig anderen Rechtbanken en Steeden beroepen, en zonder dat loopt het geheele Privilegie, gegeven tot nut der Academie, en tot gerustelling van hen, die hunne kinderen ter studie senden, genoegzaam op niets uit.”

Eenige bladzijden terug hebben wij gemeld, dat

---

1) Medegedeeld bij ANTONIUS MATTHAEUS, de jure gladii, Cap. 35.

2) P. VROMANS, de foro competenti, Lib. I pag. 86, deelt ons mede, dat in Duitschland een student op de eene akademie wegens diefstal gegeesseld zijnde, zich op eene andere universiteit weder had doen inschrijven, en daar wegens een nieuw vergrijp gevangen was, nu ontstond de vraag of hij terecht moest staan voor den Senaat van de akademie waar hij lid van was, of voor den magistraat die hem gevangen genomen heeft; door de faculteiten in de rechten van de akademiën van Rostock, Heidelberg, Leipzig. Frankfort is verstaan dat hij terecht moest staan voor den Senaat van de akademie.

3) BAVIUS VOORDA, t. a. p.

de akademische vierschaar te Harderwijk bestond uit den Senaat en twee Magistraatspersonen, dit is echter niet geheel en al juist, het is hier de plaats om dat eenigzins nader aan te duiden.

Niet in elk geval dat studenten voor genoemde Rechtbank terecht stonden, hadden daarin Magistraats personen zitting, maar waren er gevallen, waar de Senaat alleen als rechter optrad, doch helaas mistte men hier de juiste aanduiding der zaken waarin de Senaat alleen recht zou spreken, en gaf het gemis dier nadere aanwijzing veel aanleiding tot geschil, de stedelijke regering wilde de gevallen waarin hare leden zitting moesten nemen zoo ruim mogelijk, de Senaat integendeel hen zoo eng mogelijk nemen; zoo meende de Magistraat dat zoo dikwijls studenten zich tegen burgers of derzelver huizen vergrepen, hij ook van die misdaad moest kennis nemen, de Senaat stemde dit toe alleen ten opzichte van de zware of zeer zware vergrijpen. ¹⁾

In dien zin gaven de curatoren den 27^e Oct. 1719 deze verklaring „de grove excessen en delicten door cives academici begaan, moesten verblijven, aan de cognitie van den senatus academicus, ter presentie

---

1) BOUMAN Dl. I bl. 143. Volgens het oorspronkelijke waren aan de bestraffing van den Senaat onderworpen alle *studiosorum delicta quibus publica poena capitis videlicet, aut alterius membri mutilatio ex jure imposita non erat*. Deze woorden over welker toepassing niet zelden verschil ontstond, doen ons een blik slaan in het wreede strafrecht dier dagen.

van twee Heeren uit den Magistraat, terwijl voorts alle leviora delicta, bij leden en suppoosten der akademie begaan, zouden verblijven privative aan de kennis en beslissing van den Rector Magnificus en akademischen Raad’.

Doch veel verder was men hier ook al niet mede gekomen, daar nog altijd de vraag bleef bestaan, welke delicten tot de graviora, welke tot de leviora behoorden, en deze vraag dus nog altijd een bron van twist bleef tusschen den magistraat en den senaat, hetgeen natuurlijk de goede rechtspleging belemmerde en zoo kon, toen ten jare 1719 de magistraat den senaat het recht betwistte om een akademieburger, die van een halsmisdaad beticht werd, in het verhoor te nemen, de zaak niet ten einde gebracht worden dan door eene verklaring, waarbij beide partijen hare rechten onverminderd en ongekrenkt hielden.

Te Leiden stonden, zooals wij vroeger gezien hebben, de burgers zoo zij met studenten gedingen hadden terecht voor de akademische vierschaar, zonder onderscheid te maken of zij eischers of gedaagden waren, en wij maakten toen de opmerking dat ons dit niet billijk voorkwam, ons komt het dan ook doelmatiger voor zooals de praktijk het te Harderwijk ingevoerd had, daar daagde in burgerlijke zaken tusschen studenten en burgers de aanlegger zijne tegenpartij voor diens eigen rechter, de student namelijk den burger voor den magistraat, deze genen voor den senaat.

De rechtsmacht van de akademische vierschaar te

Leiden strekte zich ook uit tot het benoemen van curators over boedels van studenten, en de met het gelijkgestelden ¹⁾).

De vraag aan wie het benoemen van curatoren over boedels, nagelaten door Professoren, stond, gaf ook menigmaal aanleiding tot strijd, de magistraat meende dat het tot zijne competentie behoorde, de senaat wilde het opgedragen zien aan het Hof van Holland, hierin werd echter voorzien.

Door het gerecht van de stad Leiden was op verzoek van schuldeischers van een door een Professor nagelaten boedel, een curator over gemelden boedel aangesteld. Nu beweerde de Senaat van de universiteit dat zulks niet toekwam aan het gerecht van de stad Leiden, maar aan het Hof van Holland en wel volgens art. 39 der Statuten. De Magistraat meenende, dat genoemd artikel niet duidelijk sprak in dit geval, verzocht bij monde van de Gedeputeerden der stad Leiden, dat de staten van Holland genoemd art. nader mochten verklaren, aan welk verzoek voldaan werd door eene resolutie van 25 Juli 1658. ²⁾ „Dat niet alleenlyk de persoonen van den Rector ende Professors der voorschreve Univer-

---

1) Hetgeen ons blijkt uit de meergenoemde nadere aanvulling van art. 39 der statuten: „Gelyck mede by insolventheit van soodanige Persoonen alleen by den selven Rector ende Rechters, inselver desolate of geabondonneerde Boedels een curator gecommiteerd sal mogen werden,”

2) Gr. Pl. III Deel f. 546 No. 12.

siteyt in de eerste instantie voor den voorschreven Hove geconvenieert sullen moeten werden, maar dat het selve voorreght mede plaats sal hebben in hare naer te laten weduwen, mitsgaders naer het overlijden van den Rector ende Professors, of van hare weduwen, ook op hare aghtergelaten Boedels, of onverdeylde ende onverscheydene erffenis; en specia-lyck mede, dat de Curateurs, die het van nu voortaan over soodanige Boedels te stellen van noode werden moghte, versoght ende gecommiteerd sullen moeten worden bij den Praesident ende Raden van den gemelden Hove; des dat daertoe geëligeert ende gecommiteerd werden personen binnen de stadt van Leyden woonaghtig", zoodat wij zien dat de senaat in het gelijk gesteld werd.

Den 6^e Juli van dat zelfde jaar was den Leidschen senaat door dien van Harderwijk, zijn gevoelen gevraagd over eene quaestie, die in den boezem van den laatsten ontstaan was, of namelijk aldaar der professoren boedels aan de weeskamers onderworpen waren, welke vraag ontkennend beantwoord werd, en men kan zeer wel met zekerheid aannemen dat de Harderwijker senaat dat gevoelen voortaan wel tot het zijne gemaakt heeft.

Nog minder dus behoeft het ons te verwonderen als wij bij BOUMAN lezen, dat door den senaat aldaar zijne rechtsmacht uitgestrekt werd ook tot de boedels der studenten, en zoo gebeurde het wel dat door hem de goederen van studenten, die zich uit de voeten gemaakt hadden, zonder hunne schul-

den ¹⁾ te betalen, verzegeld en geïnventariseerd werden, eveneens handelde hij met boedels door studenten bij versterf nagelaten, die niet aanvaard werden, en er had dan vervolgens ten zijnen overstaan plaats, wat men thans zou noemen *verificatie* der schuldvorderingen, een *judicium concurrentiae et praeferentiae* tusschen de schuldeischers, en waren er onder laatstgenoemden burgers, hetgeen wel meest het geval geweest zal zijn, dan namen eenige leden der stedelijke regering met den senaat zitting.

Trouwens de Harderwijker senaat was er steeds op uit om alle mogelijke rechten zich toe te eigenen, zoodat dan ook langzamerhand eene, wat men thans noemt, vrijwillige rechtsmacht, door hem uitgeoefend werd, zoodat verscheidene gerechtelijke verklaringen en handelingen, die thans de tusschenkomst van een notaris of eenig ander burgerlijk ambtenaar vereischen, door hen, die aan zijne jurisdictie onderworpen waren, ten overstaan van den Rector alleen of van hem met den senaat afgelegd en verricht werden, hetgeen ons ten overvloede duidelijk blijkt uit een vertoog ²⁾ van den senaat van 1789, — waaruit wij tevens moeten opmaken dat die vrijwillige rechtsmacht zich niet alleen tot studenten uitstreekte — aldus luidende „van

---

1) Studenten, die hunne schulden onvoldaan lieten, konden door hunne schuldeischers, na bekomen machtiging van den Senaat, door middel van lijfswang tot betaling genoodzaakt worden.

2) Te vinden bij BOUMAN Dl. I bl. 342.

de erectie af van deze Akademie tot op den huidigen dag toe, zijn door den akademischen senaat alle acten van magistratuur en jurisdictie gepleegd, niet alleen over eigenlijk gezegde studenten en suppoosten dezer universiteit; maar speciaal ook over Professoren, derzelver vrouwen, kinderen, domestieken, sterfhui-zen en wat diens meer is. *En ook zijn doorzelve voor den akademischen senaat gepleegd, alle actus niet alleen contentiosae, maar mede voluntariae jurisdictionis.*"

Het meergenoemde art. 39 van de statuten voor de universiteit te Leiden, hield o. a. in dat beide partijen, voordat zij voor de rechters der akademie terecht zouden staan, voor den rector en de assessoren zullen geroepen worden, die zooveel mogelijk trachten zullen hen te verzoenen. „Dat wijders bejide partijen al eer sy voor de voornoemde Rechters van de Universiteit in het Recht mogen komen, ontboden sullen worden voor den Rector en de Assesseurs, die henlujden soo verre het doenlijk is sullen accorderen"; te Harderwijk was dat recht nog uitgebreider, daar kon de senaat, wanneer de partijen hare zaak bepleit hadden, vóór dat hij het eindvonnis uitbracht, den aanvaller en verweerder trachten te verzoenen, zonder dat zij echter het recht verloren, om bij mislukking hiervan, een stellig eindvonnis te verkrijgen.

De studenten en de met hen in dit opzicht gelijk gestelden, genoten ook nog het voorrecht, dat zij niet in verzekering mochten genomen worden door

schout en schepenen van de stad, dan op voorafgaand verlot van den rector en de burgemeesters, behalve wanneer hij iemand op heeter daad in eenig zwaar vergriep mocht vatten ¹⁾; hetzelfde gold ook te Harderwijk, waar bovendien nog bepaald was, dat men den arrestant aanstonds aan Rector en senaat moest uitleveren.

Zooals wij gezien hebben stonden in laatstgenoemde akademie, de professoren voor de akademische vier-schaar terecht, was dat voorrecht op zich zelf al zeer groot, daar kwam nog bij dat aldaar een student geen professor mogt dagvaarden, zonder voorkennis van den Rector Magnificus, die daarover bij voorkomende gevallen den senaat moest raadplegen, en dat het wel voorkwam dat een Hoogleeraar in rechten betrokken werd door een student, hiervan geeft BOUMAN ²⁾ een voorbeeld, hetwelk tevens kan strekken als eene schildering der toenmalige zeden.

Ten jare 1657 had Prof. H. zich bij curatoren beklagd, dat hij „als praeses in disputatione publica door zeker student heel irreverenter en onbeleefdelick bejegend was, en dat hij daerop wederom bij retorsie eenige breede ofte hevige woorden hadde gegeven, waarvoor hem die genoemde student quaestie gecomoveert, en in recht beroepen hadde.” Bij opvolgend besluit verklaren nu weldra curatoren „dat geen studenten vry staet, noch toegelaten behoort te

---

1) GRASWINCKEL bl. 278.

2) DL. I bl. 322.

worden, over eenige harde of praetense injurieuse woorden, die de Professoren, presiderende in disputatione publica, insonderheyt daertoe eerst geprovoceert zynde, zoude moge ontvallen, deselve Professoren dienthalfven met een ordinaris off schriftelick proces te bespringen."

Hebben wij vroeger al eens met een enkel woord melding gemaakt dat de instelling van het forum privilegiatum eene bron van twist was, wij willen pogen dat hier nader aan te toonen.

Zooals wij zagen behoorden te Leiden in criminele zaken, de delicta graviora niet uitsluitend ter kennis van de akademische vierschaar; en was in dat geval te Harderwijk de senaat verplicht, in vereeniging met twee leden der stedelijke regering, recht te spreken, gaf dit nu al dikwijls aanleiding tot twist, waarvan wij al met een enkel woord melding gemaakt hebben, veel meer gaf dat de geheele instelling der bevoorrechte rechtbank.

De magistraat, het hoofd der gemeente, die dan als zoodanig de rechtsmacht over de inwoners uitoefende, kon het niet goed aanzien, dat een gedeelte dier inwoners aan zijne rechtsmacht onttrokken was, en vond, daar het niet altijd zoo juist omschreven was, wat tot de jurisdictie der akademische vierschaar behoorde, hierin aanleiding om in vele gevallen de competentie van den senaat te betwisten. En dat te Harderwijk de senaat niet zelden gebruik maakte van zijne bevoegdheid om als rechter op te treden, kunnen wij, zoo deelt BOUMAN ons mede,

opmaken uit de schriftelijk nagelaten handelingen van den senaat, waaruit men, volgens hem, eerder zou meenen dat die handelingen afkomstig waren van een rechterlijk dan van een wetenschappelijk lichaam, zoodat natuurlijk de naijver tusschen magistraat en senaat meermalen opgewekt werd en van beide kanten tot allerlei moeielijkheden aanleiding gaf, wat niet altijd voordeelig was voor de personen die voor het gerecht gedagvaard werden, hetgeen ons duidelijk blijkt uit de bovengenoemde procedures tegen VAN DER KEMP, welke rechtszaak gedurende twee volle jaren hangende is geweest, en wel doordat de akademische vierschaar het niet onbemerkt kon laten voorbijgaan, dat de Hoofdofficier van de stad Leiden zich wendde tot de staten van Holland, met het verzoek om een uitstel van eenige weken, om zich beter voor te bereiden tot het verhoor van den gedaagde v. d. KEMP. Volgens de meening van den senaat stond het aan hem alleen om den gang der procedures te leiden, en toonde dit, zooals wij later zien zullen, voldoende aan.

In Harderwijk bestond er ook meermalen grooten naijver tusschen den senaat en de stedelijke regering, hetgeen tot vele onaangenaamheden aanleiding gaf, daar beide partijen niet gaarne, al was het dan nog zoo weinig, van hare vermeende rechten afstand deden. Zoo werd een student door den senaat ernstig gelast, om op vraagpunten, hem door de stedelijke regering voorgelegd, geenerlei antwoord te geven; de regel was dan ook, dat, zoo de regering wenschte dat de

senaat een student verhoorde, de secretaris van burgemeesteren onder *beleefde dienstpresentatie* zich naar den Rector begaf, gewapend met de vraagpunten, welker beantwoording verlangd werd.

Bij verhindering van den secretaris, kwam een der burgemeesters zelf, want zonder dat had er geene verhooring plaats. Ook met het afleggen van getuigenis nam men het zeer gestreng op, zoo werd een student van de lijst der akademieburgers geschrapt, omdat hij, aan eene door de stedelijke regering gedane dagvaarding gehoorzamende, voor haar getuigenis had afgelegd.

Reeds boven maakten wij er melding van dat de senaat der Geldersche Hoogeschool niet bang was, om zich bevoegd te rekenen als rechter op te treden, waarvan het nu volgende wel ten bewijze strekt ¹⁾.

Op het einde der achttiende eeuw, tijdens de tweespalt in de Nederlandsche Republiek, was er een zoogenaamd Nationaal Fonds opgericht, eene gemeenschappelijke kas, door vele bijdragen zamengesteld, om de partij, die het onderspit delfde, te onderschragen. In het begin van het jaar 1788 waren zeven Harderwijker Professoren rondborstig genoeg om te verklaren, dat zij daartoe iets gegeven hadden, ofschoon te duchten stond, dat zulks als eene halsmisdaad zou beschouwd worden. Nadat van die deelneming gebleken was, stelde het Hof van Gelderland, door de staten met de kennisneming en vervolging

---

1) Wij vinden het bij BOUMAN Dl. II bl. 439 medegedeeld.

der gevers belast, aan dezen (de Staten) de vraag voor, voor wien de genoemde Hoogleeraren terecht moesten staan, daar het Hof meende dat de akademische senaat niet bevoegd was.

Het stuk waarin die vraag geopperd was, werd in handen van curatoren gesteld. De senaat dat vernemende en terecht inziende dat de beslissing van deze vraag van het hoogste belang was voor de akademie, verzocht aan de curatoren om hierin aan dezen zijne zienswijze mede te mogen deelen, aan welk verzoek, alhoewel niet spoedig, voldaan werd, toen zij het stuk in handen stelden van den senaat, die nu twee vertoogen indiende, waarvan het eerste strekte om in het algemeen, en het andere om in dit bijzondere geval aan te toonen, dat de senaat bevoegd was als rechter op te treden, en om de wettige aanspraak te staven, die ieder derzelve had om *voor zijns zelfs knie* gevonnisd te worden. Spoedig hierop deden ook de curatoren hunne bezwaren kennen tegen de bevoegdheid van het Hof, en hun raad luidde: „dat, om de moeilijkheden, welke zich tot het beslissen van alle verschillen in dezen over het punt der jurisdictie voordeden, en ook inzonderheid ter oorzaak van het nadeel, hetwelk de Akademie zelve en de studenten door het onderzoek dezer zaak zouden lijden, des Hof's missive *voor als nog behoorde te worden gehouden in advys*, te meer omdat bij de Akademie, die zich nu in een zeer bloeienden staat bevond, alles thans in rust was; daar, wanneer een der Professoren wegens zijn

gehouden gedrag een regterlijk onderzoek ondergaan moest, dit daarop somtijds invloed konde hebben”.

Het gevolg was dan ook dat de Landdag die toen te Zutphen bijeengekomen was, zich met het voorstel van curatoren vereenigde en dus besloot „*deze zaak voor als nog te houden in advys* ¹⁾).

Het gevoelen in deze zaak door den senaat voorgestaan, komt dan ook geheel en al overeen met hetgeen wij lezen in een vertoog, eenige jaren voorheen door hem uitgebracht. „De senaat als een provinciaal college zijnde, exerceert zijne jurisdictie, niet uit naam van den Hove, niet uit naam van het een of ander kwartier zelfs niet uit naam der curatoren; maar ook direct uit naam van den souverein en staat dus in dien opzichte met betrekking tot zijne jurisdictie met het Hof provinciaal gelijk”.

Niet minder dan de senaat stond de stedelijke regering op hare rechten, hetgeen somtijds in klein-geestigheid ontaardde, zoodat in 1737 een wondarts verklaarde dat hem zijn burgerrecht zou worden ontnomen, indien hij gehoor gaf aan een onschadelijk verlangen ²⁾ van de akademische vierschaar.

Men ziet dus waartoe de naijver tusschen de stedelijke en akademische rechtbanken al niet leidde, al bestond slechts de schijn dat de eene of andere

---

1) Deze zaak was hiermede begraven, hetgeen ook wel te wijten geweest zal zijn aan de toenmalige woelige gebeurtenissen.

2) Waarin dit verlangen bestond weten wij niet; dat het onschadelijk was deelen wij mede op gezag van BOUMAN.

handeling aanleiding zou kunnen geven, dat de eene vierschaar meende dat die of die zaak aan hare uitspraak onderworpen was, en de andere meende het tegendeel, dadelijk kwam zij met alle middelen op, om zich dat recht te verzekeren.

Ook wat aangaat de rechtsmacht die de senaat te Harderwijk uitoefende ten opzichte van boedels, nagelaten door Professoren en studenten, hierin was hij er steeds op uit, om zelfs niet de minste ingrijping in zijn recht te dulden, zoo werden de erfgenamen van een Hoogleeraar verhinderd, om de door dezen nagelaten goederen in een burgerhuis door een stadsdienaar te doen verkoopen, daar de senaat niet wilde dat die goederen aldus aan zijn beheer werden onttrokken, en hij meende dat alleen de pedel tot dien verkoop gerechtigd was; en zoo heeft ook de senaat ten jare 1762 bij eene plechtige verklaring de handelwijze van een Hoogleeraar afgekeurd, die, de nalatenschap van zijn zoon onder het voorrecht van boedelbeschrijving willende aanvaarden, dit, met voorbijgaan van Rector en Assessoren, ten overstaan van den magistraat gedaan had.

Deden wij boven opmerken dat de naijver tusschen senaat en magistraat slechten invloed uit moest oefenen op den goeden gang der rechtspleging, zoo ging het soms zoover, dat de schepenen, die zooals wij gezien hebben over het algemeen hun recht van medezitting zoo ruim mogelijk wilden nemen, integendeel wel eens, om den geregelden gang der rechtspleging te hinderen, op de uitnoodiging tot mede-

zitting dit weigerden, op grond dat zij niet tijdig gewaarschuwd waren ¹⁾. De senaat echter van zijn kant stoorde zich daar niet altijd aan, maar deed in sommige gevallen alleen uitspraak, en handhaafde die dan ook, in weerwil van de tegenbetuiging en tegenwerking der stedelijke regering.

De onderlinge vijandschap was zelfs zoo hoog gestegen dat, omstreeks het jaar 1765, de senaat zich bij de curatoren beklaagde, dat de slechte maatregelen der stedelijke regering de jonge lieden verbitterden en vele verkeerdheden baarden; — aanleiding hiertoe gaven de plaats hebbende ongeregeldheden, welke door het gerucht nog vergroot, de akademie in slechten reuk brachten.

De curatoren zochten zooveel mogelijk aan dien vijandigen toestand een eind te maken, door het nemen van enkele maatregelen, waartoe o. a. behoorde den strengen eed van geheimhouding bij alle rechterlijke

---

1) Wij weten niet wat ten dien opzichte te Harderwijk was voorgeschreven, maar te Leiden was bepaald dat de rector de bevoegdheid had om ook op buitengewone tijden vierschaar te beleggen, mits hij daarvan daags te voren door den pedel kennis deed geven aan de burgemeesters en schepenen, tenzij de zaak geen uitstel kon lijden, en was daar bepaald dat de Professoren zoowel als de burgemeesters en de schepenen *verplicht* waren om op den eed, door ieder hunner in het bijzonder afgelegd, zoewel op gewone als buitengewone rechtsdagen tegenwoordig te zijn en niet weg te blijven, *met het doel om het houden der vierschaar te beletten.*

zaken, aan de tegenwoordige en toekomstige leden van den senaat voorgeschreven, terwijl ook de schepenen, die in vereeniging met den senaat recht moesten spreken, op den eed, bij de aanvaarding van hun ambt afgelegd, tot stilzwijgendheid verplicht werden, „maar,” aldus lezen wij bij BOUMAN ¹⁾ „geen gebreken die aan eene inrichting zelve (gelijk in dit geval aan de bevoorrechte rechtspleging) onafscheidelijk verbonden zijn, kunnen door gedeeltelijke veranderingen geheel weggenomen of verholpen worden.”

Onder die gebreken, waarvan men destijds de bevoorrechte rechtbank beschuldigde, behoort een zeer voornaam gebrek, nl. de partijdigheid waarmede sommige harer uitspraken gedaan werden, en dat te Harderwijk die beschuldiging van partijdigheid wel eens gedaan werd, blijkt ons uit de woorden voorkomende in een vertoog, door den senaat uitgebracht aan de curatoren, waarbij hij zich trachtte vrij te pleiten van de verdenking, waartoe eene bevoorrechte rechtspleging zoo licht aanleiding gaf „alsof bij de uitoefening der, hem door de wetten opgedragene bestraffingstucht, plichtverzuim en partijdigheid ingeslopen waren.”

Die verdenking schijnt dan ook niet geheel en al ongegrond geweest te zijn, als wij er op letten wat BOUMAN ²⁾ ons mededeelt „de akademische regtspleging bracht de gemoedelijke en strenge ernsthaftig-

---

1) Dl. II. bl. 409.

2) Dl. II bl. 328.

heid van Prof. SCHEIDIUS ¹⁾, meermalen in onaangenamen strijd met de jeugdige loszinnigheid, die door haar moest beteugeld worden, hij betoonde zich steeds zeer gestreng in het handhaven der akademische tucht, dat berokkende hem niet slechts onaangenaamheden maar wikkelde hem ook somwijlen in ernstige geschillen met zijne ambtgenooten, zelfs met de regtsgeleerden onder hen, die meenden, dat het forum privilegiatum eene zachtere bestraffing van jeugdige ongeregeldheden toeliet.”

Men moet hierbij niet uit het oog verliezen dat meermalen studenten terecht stonden voor wat men zou kunnen noemen jeugdige dwaasheden, en dus bij zulke gelegenheden de op te leggen straffen niet te streng waren, zoodat de studenten, die zich in 1740—1743 te Harderwijk aan rustverstorende ongeregeldheden hadden schuldig gemaakt, en die anders eene ernstige bestraffing verdiend hadden, met eene scherpe correctie vrijkwamen.

Zag de senaat nu wel eens wat door de vingers, hieruit moet men nog volstrekt niet opmaken, dat hij als het ware met zich liet spotten, zoo vinden wij bij den schrijver der geschiedenis der Geldersche Hoogeschool ²⁾ medegedeeld, „wanneer een student van eenig feit betigt of daarvoor veroordeeld, door vertrek naar elders had getracht zich schotvrij te

---

1) Hoogleeraar in de Semitische tot de bijbelverklaring aangewende Letterkunde.

2) Deel I. bl 345.

stellen, werden zijne achtergelaten goederen in beslag genomen, en hem, zooals men het in de zeventiende eeuw noemde, een *wetebrief of wete toegezonden*, dat is eene plegtige oproeping, later door eene openlijke indaging vervangen, om ten bepaalden tijde te verschijnen, terwijl hij, dan niet gehoorzamende, zonder genade verbannen werd."

De Hoogleeraar deelt ons twee vonnissen mede, waaruit naar zijne meening de onpartijdigheid der rechtspraak van de akademische vierschaar bijzonder aan het licht kwam, en die ons inziens de meening versterken dat die onpartijdigheid niet altijd even groot was, omdat in die vonnissen, als het recht aan de winnende partij was, toch niets opmerkelijks moest zijn ¹⁾.

Ook te Leiden schijnt de bevoorrechte rechtbank wel eens gemeend te hebben, dat zij bevoegd was om de personen die voor haar terecht moesten staan met een lichtere straf vrij te laten ²⁾. Want zelfs

---

1) Het eene is, dat door hare uitspraak de kinderen van een overleden Hoogleeraar, hun geding tegen een Roomsgezind ingezeten van minder rang verloren.

Het andere, dat een gering landbouwer zegevierde over ANDREAS FEITH, den hoogvereerden secretaris en rentmeester der Hoogeschool.

2) Zag men nog al wat door de vingers dit was niet zoozeer het geval, wanneer men zich oneerbiedig jegens den staat gedroeg of godlasterlijke woorden sprak. Zoo werd een student te Leiden veroordeeld, omdat hij het staten college een broeinest van jezuïten, en een ander gebannen, omdat hij Mozes, de Profeten en Jezus, goochelaars genoemd had.

nog na de omwenteling van 1795 en dus na den val der voormalige orde van zaken, lezen wij, dat diefstal vergezeld met huisbraak, gewelddadige bedreiging van te zullen vermoorden, het binden van handen en voeten en dergelijke verzwarende omstandigheden, met den dood gestraft zal worden, „zomwijlen word in geval van huisbraak met diefte vergezeld, zoo de omstandigheden hetzij in den persoon, hetzij in de daad als daad zelve, zulks medebrengen, wel eens van *poena mortis* afgegaan, en met lichtere straf gestraft, gelijk o. a. zekere student te Leiden M. ANDELA, die huisbraak en diefstal had gepleegt, bij vonnis van den Rector en Rechteren van de Universiteit te Leiden op den 14. Juli 1803, aldaar, met het zwaard over het hoofd, langdurig confinement en bannissement uit de Departementen Holland, Zeeland en Utrecht is gestraft geworden.” ¹⁾

Wij herhalen dat men niet uit het oog verliezen moet dat velerlei handelingen ²⁾ van studenten, die thans geoorloofd zijn, destijds verboden waren, met name het

1) Codex novus Batavus of Alphabeth van Nederlandsche Wetten en Rechten. Deel I. bl. 335.

2) Vooral ijverden de senaten der verschillende hoogeschoolen tegen de maskerades of het vermommen, wyl dit maar al te vaak aanleiding gaf tot verregaande baldadigheden. Aan studenten en burgers werd in 1594 te Leiden verboden „eenige masques, momaansichten, neuzen, monden, oogen of vermimde kleederen te dragen bij avond, nacht of ontijden op boete van *f* 20 en het verbeuren der momaansichten”.

oprichten van vereenigingen van personen die uit eene zelfde provincie of stad kwamen, wij vinden dat reeds met zoovele woorden vermeld in art. 20 der statuten voor de universiteit te Leiden: „de studenten en sullen haer niet vervorderen, eenigen collegien onder henluyden die van eene Stadt, Provincie ofte Natie zijn, op te rechten, ofte die voor dezen opgerecht zijn te onderhouden, ofte Lidmaten daer van te zijn, om uijt kraght van eenige aangenomen wetten, malkanderen tot solemnele bijeenkomsten te verbinden, onder wat pretext het oock soude moge zijn, sullen mede niemandt maeltijden, symposia, geldt, ofte yet anders, directelyk ofte indirectelyk af eysschen of te doen geven, noch ter oorsaek van inkomste, welkom, adieu ofte vertreck, nochte van Promotien, oratien, Propositionen, Disputatien ofte andere solemnele actien ende Exercitien, die in de Academie gepleeght worden, hoedanigh die oock soudén mogen zijn, veel min degeene die sulks weygeren, in eenige publycque plaetsen uyt te kloppen, ofte in eenige manieren te turberen ook selfs niemandt daarover te dreygen.”

Bovendien waren er bij verschillende ordonnantiën van de staten van Holland nog de volgende bepalingen gemaakt: geen student mocht zonder toestemming van den Rector eene vergadering van studenten bijeenroepen, zoo was mede den Rector en Rechters der universiteit bepaald opgedragen, dat zij streng moesten te werk gaan tegen hen die in de scholen tumulten veroorzaakten.

De studenten mochten des nachts niet gewapend

langs de straten loopen en werden zij, die zich schuldig maakten aan het inwerpen van glazen en zij die handgemeen werden met de wacht, met verlies hunner voorrechten gestraft, terwijl zij bovendien nog voor zekeren tijd op water en brood gezet, ja zelfs verbannen konden worden, dezelfde straf beliepen ook zij die er bij tegenwoordig en daarmede, als ook met de schuldigen, bekend geweest zijnde, het niet aan de akademische vierschaar medegedeeld hadden.

Zoo lezen wij in een placat dd. 20 Dec. 1659 tegens het kloppen en stampen der studenten tot Leyden ¹⁾: „verbiëdende wel expresselyck by desen allen en yegelycken studenten, den Rector, of eenigen anderen Professoren, hetzy in de lessen, dispuysten, oratien, ofte elders, uyt wat oorsaken het soude moge wezen, met eenige insolentie of onfatsoenlyckheit te bejegenen, veel min deselve uyt te kloppen, of uyt te stampen, op poene dat de overtreders van dien voor de eerste mael sullen vervallen van alle privilegien ende vrijheden, en daerenboven tot arbitragie van den gemelden Rector ende Rechters worden beslagen, in een boete na de gewichtigheyt van het feyt; ende dat voor de tweede reyse hare namen in het Boek der Studenten ende Ledematen van de Universiteit sullen werden geroyeert of uyt gedaen, ende dat deselve daerenboven nogh in gelde swaerlyck sullen werden gemuleteerd.”

Bij hetzelfde placat was ook het dragen van zooge-

---

1) Gr. Pl. II Deel f. 2597.

naamde zakpistolen, ook over dag verboden, omdat „daeruyt groote swarigheden, ja doodtslagen staan te wachten, tot groote perturbatie van de Universiteyt.”

Zagen wij reeds uit art. 20 der Statuten, dat vereenigingen van personen, uit eene zelfde provincie of stad afkomstig, waren verboden, dat daarentegen met toestemming van den Rector wel vergaderingen van studenten konden gehouden worden, er kwam hierin door verloop van tijd weinig verandering, en mocht men al meenen dat door de publicatie van het Departementaal bestuur van Holland dd. 3 Aug. 1803 ¹⁾, eenige verandering in dien gekomen was, zij was zeker niet ten gunste der studerenden, want wij vinden in genoemde publicatie vermeld: dat den studenten te Leiden verboden wordt op te richten en zoo dat reeds plaats had gehad, om er verder gebruik van te maken, eenig collegie, societeit of gezelschap, dienende tot het houden van welkomstmaaltijden of *ontgroenpartijen*, of zich onder den naam of gewaande functie van Rector, Assessor, Secretaris, Fiscaal, Pedel, of welke benaming ook, eenig gezag aan te matigen, en dat verder niemand, zelfs niet als particulier student van de pas aangekomen jongelieden mag eischen, of hen noodzaken tot het doen geven van maaltijden, tractamenten, symposia, drinkgelagen of zoogenaamde ontgroenpartijen, op poene van voor de eerste reize gemulcteerd te worden, met een personeel arrest van twee weken ten hunnen kosten, in

---

1) Codex novus Batavus. II bl. 160.

de Gijzelkamer der studenten, voor de tweede reize een dergelijk arrest van drie maanden, en voor de derde reize om gerelegueerd en gebannen te worden voor den tijd van twee jaren, uit de universiteit van de stad Leijden."

Uit deze publicatie blijkt ons dus ook, dat, wat thans bij alle onze Hoogescholen plaats heeft, de vereeniging van bijna alle studenten tot één corps, met een bestuur uit zijn midden gekozen, destijds streng verboden was, zoodat men de betrekking van *rector* enz. ~~dorst te~~ noemen *gewaande functie*.

Beweerden wij dat de verandering niet bepaald gunstiger uitgevallen was, dit komt des te meer uit wanneer wij lezen dat de bevoegdheid van hen die met de vervolging en berechting belast waren, uitgebreider was geworden.

Want bij diezelfde publicatie van 3 Aug. 1803 was bepaald, dat de akademische vierschaar te Leiden, alsmede de Hoofdofficier der stad, gemachtigd zouden zijn om tegen de studenten, die zich schuldig maakten aan de bovengenoemde vergrijpen, „in geval van personeel arrest te procederen de plano en buiten eenig figuur van proces". Verder was er bepaald dat met hen die weigerden om op bevel van den Rector Magnificus of op dat van den Promotor, na door den Rector of vierschaar der Universiteit te zijn gemachtigd ¹⁾, ter zake dier wanbedrijven getuigenis

1) Men ziet dat nog steeds streng werd vastgehouden aan het beginsel dat de Hoofdofficier niemand der studenten in het verhoor mocht nemen zonder voorafgaande machtiging.

af te leggen, zoodanig gehandeld zou worden „als zij tot handhaving van de prohibitoire wet en van art. 20 der statuten zullen oordeelen te behooren.”

Men scheen destijds van oordeel te zijn, dat vooral de vereenigingen van studenten zeer verkeerd voor de algemeene rust en als het ware de broeinesten van allerlei ongeregeldheden waren, want wij zien ook te Haderwijk den studenten op zware geldboeten de vrijheid ontzegd „tot het bijwonen van nationale of gewestelijke landmanschappen, zooals Hollandsche, Geldersche, Stichtsche, enz. als welke voor allerlei rampen en verkeerdheden de deur openen” ¹⁾.

Het is ook wellicht hier de plaats om melding te maken van hetgeen in Maart 1794 te Leiden plaats greep.

De meer uitvoerige mededeeling hiervan kan ons ten bewijze strekken, dat de betrekking van Rector

---

1) Wij moeten echter ons niet al te zeer verwonderen dat dergelijke vereenigingen verboden waren, want het schijnt wel dat de ondervinding het nadeelige daarvan aangetoond had, hetgeen wij opmaken uit hetgeen BOUMAN Dl. II. bl. 409 ons mededeelt, dat nl. de senaat in het laatst der achttiende eeuw openlijk verklaarde „dat hij, vooral sinds eenige jaren den ijver voor de studien en niet minder de goede zeden en beschaaftheid der studerende jongelingschap met groot genoegen en goedkeuring, opgemerkt had” en uit hetgeen genoemde schrijver daarop laat volgen „eene verklaring die des te meer onze aandacht verdient, omdat, juist in die onrustige jaren, de meer en meer ontvlammende burgertwist zooveel hoofden van oud en jong op hol bracht ”

Magnificus, als handhaver der akademische tucht, in sommige gevallen zeer moeilijk kon zijn en het tevens meer duidelijk doen worden, waarom de regering van haar standpunt strenger maatregelen tegen de studenten nam, omdat zij meende dat bij de studenten bij dergelijke gelegenheden, de politiek eene groote rol speelde.

Wij vinden van die, destijds veel gerucht makende zaak, uitvoerig gewag gemaakt door den bekenden DAVID VAN LENNEP, in zijne brieven aan zijn vader CORNELIS VAN LENNEP¹⁾.

De eerste brief is gedagteekend Leiden 5 Maart 1794 en houdt o. a. het volgende in :

Ik ben nog naauwelijks bedaard van de heftige beweging, die de gebeurtenissen dezer week in aller gemoederen veroorzaakt hebben, maar triomph! wij zegepraalen, de rechten der universiteit zijn gehandhaaft, onze rust die zo wankelbaar stond, dat het schier yder, dien het luste geoorloofd was dezelve te stooren, is voor altoos gevestigd, het gemeene welzijn heeft ons vereend. Gij zult van Amsterdam zelfs reeds de tyding van onze verrichtingen gehoord hebben, misschien zal men ook zeggen (en laat men het zeggen, ik schaam mij des niet) dat ik mede in deze zaak eenigzints een hoofdrol gespeeld heb, dat ik de moed heb opgewakkerd, vergun mij u alles zo als het gebeurd is, te verhaalen. De jonge VAN SCHACK, student in de medicynen, was naar de parade gaan zien, naauwelijks kwam hij daar of een onderofficier verzocht hem terug te gaan, terwijl zij onderling zeer vriendlijk daarover staan te praten, komt de Majoor VAN DER

---

1) J. VAN LENNEP. Leven van D. J. v. LENNEP, Dl. I., bl. 61 v.

GRAAF, die het kommando had, met geweld aanrennen en gebied hun met een forsse toon heen te gaan, zij waren toen 3 bij elkander, en daarvan ging er een in den Doelen de andere linksom. VAN SCHAAACK stond in twijfel wien hij volgen zou, eindelijk wil hij den Doelen ingaan. VAN DER GRAAF belet hem dit en naar de reden gevraagd zijnde, weigert die te geeven, zeggende alleen, gij zult hier van daan. VAN SCHAAACK dit hoorende keert zich om; gaat heen, grijpt in het heengaan een ander student in den arm en zegt al laghende (dat was zijne manier van spreken) *marchons ça ira*. VAN DER GRAAF dit hoorende stuift op, rijdt hem na, geeft hem van achteren, die ongewapend was, eerst verscheiden slagen met den Pallas en eindelijk een die hem in het aanzicht trof en hem een wond maakte van den hoek van het oog af tot aan de onderlip toe, zoodat de tanden en alles bloot lag. Dan VAN SCHAAACK bleef bedaard en wilde het zelfs niet eens laten aangeeven, maar de Chirurgijns er zwaarigheid in maakende, wierd dit tegens den avond gedaan. De Rector beloofde alles te zullen doen wat in zijn magt was om satisfactie te verkrijgen, maar dit had weinig uitgewerkt, de Heeren van de regeering kwamen er voor uit dat de zaak moest bijgelegd worden, en het was Maandag ochtend genoegzaam zeker, dat VAN DER GRAAF, die patent had, ongestraft daags daaraan zou vertrekken.

Hij schrijft vervolgens dat er 's middags eene vergadering van studenten van „allerhande taalen en natien, Engelschen, Zwitzers, Portugeezen, Hongaaren”, ten getale van wel 100, in de Akademie werd gehouden, waar een geweldige geestdrift heerschte, ook doordat door hem (VAN LENNEP) eene aanspraak in Latijnsche verzen *extempore* gemaakt en uitgesproken werd; vervolgens werden er 4 sprekers benoemd om eene conferentie te houden met den Rector Magnificus

LUZAC, — de anderen gingen in optocht mede, ongewapend, slechts 6 of 7 hadden stokken bij zich, nadat de 4 sprekers een kwartier met den Rector geconfereerd hadden, ging de stoet weer in goede orde naar de Akademie waar de sprekers rapport uitbrachten.

LUZAC had hen met de grootste vriendelijkheid ontvangen, zig ten hoogsten voldaan betoond over onzer aller stap etc. etc. en beloofd alles te zullen aanwenden om ons satisfactie te bezorgen, daar hij BRUGMANS ¹⁾ reeds naar den Prins met rapport gezonden had, maar het stond geschapen, dat deze geen beslissend antwoord zoude brengen, en daags daaraan, was VAN DER GRAAF reeds ver van hier. Goede raad was duur! eindelijk wierd een middel uitgedacht, om hem in de stad te houden. VAN SCHAAK institueerde eene civile actie tegen hem en nog om 9 uur des avonds wierd er vierschaar belegd, dan deed dit nog weinig af. Gisteren ochtend kwam VAN DER GRAAF te voorschijn met den Palmtak op den hoed gelaarsd en gespoord, en maakte al staat, dat hij binnen een uur aan het hoofd van zijn manschap zoude uitrukken.

Dit gebeurde echter niet, zooals wij vervolgens uit den brief zien, want BENTINCK kwam met volmacht uit den Haag en deed VAN DER GRAAF in arrest zenden. Onderwijl was de zaak van den student in handen van een advocaat gesteld, en men hoopte dat het militair in een civiel arrest zou veranderd worden, doch daar ging BENTINCK onverwachts met VAN DER GRAAF de stad uit en men vreesde dat

---

1) Secretaris v. d. Senaat.

men hem aan de wetten zoekt te onttrekken. LUZAC deed vierschaar beleggen, de advocaat van den gewonde leverde een request in om VAN DER GRAAF, zoo hij in den Haag ontslagen mocht worden, overal in de provincien in hechtenis te mogen nemen, hetgeen afgeslagen werd en de vierschaar betuigde nu niets meer te kunnen doen, d. w. zeggen de leden van de regering, want de Rector en Assessoren stonden den studenten voor.

Ruim 70 van ons kwamen dien avond bij HOOGSTRAATEN in 't koffijhuis bijeen, van allerhande soort, *Patriotten en Oranje*, eenige gekken wilden de Marseillaansche marsch doen spelen, dit wierd terstond door ons verboden, het kwam niet te pas. De sprekers die 's middags in de vierschaar gerequireerd waren gingen aan en af, een 2de vierschaar wierd dien avond belegd, maar de zaaken bleeven dezelve, een 3de wierd dezen ochtend vastgesteld en onze sprekers verzogten ons om 9 uren wederom op de Academie te willen vergaderen, dat gebeurde. Wij waren nog sterker dan de vorige keer, en ik weet niet hoe alles zoude afgelopen zijn, schoon wij gezworen hadden geen geweld te zullen gebruiken, toen een der sprekers met de andere binnenkomend, ons communiceerde dat men volkomen *fiat* op het request verkreegen had (toejuichingen) dat de Vierschaar ons ten hoogsten bedanken liet voor de orde, stilte en ijver waarmede wij alles behandeld hadden (toejuichingen) en wij scheidden zegespraalende en het hart vol vreugd, — behalve een gedeelte der Regeering is de gantsche Burgerij op onze hand, men roemd het in de stad, als een daad van de oude tijd, yder wil medewerken. — Schoon VAN DER GRAAF zeker gecondemneerd zal worden, hebben in alle geval bij de 150 studenten hunne naamen getekend om de kosten gezaamentlijk te helpen draagen, de lijst groeyt daaglijks aan, een oude Juffrouw heeft aan onzen Advo-

caat een obligatie van *f* 1000. — gepresenteerd om de zaak voort te zetten, een onbekend Heer heeft hem *f* 20000. — aangeboden, hij heeft echter beide geweigerd, de Prins heeft nu hoor ik, openlijk betuigd, dat hij de zaak der studenten als de zijne zoude aanmerken, dit maakt die oranje studenten, welke, om in den Haag gracie te behaalen, niet geteekend hebben, nu desperaat.

Den 9^e Maart daaropvolgende schreef DAVID VAN LENNEP weer eenen brief aan zijn vader, waarin hij mededeelt dat VAN DER GRAAF reeds van zijn huis-arrest ontslagen is en vrij en gezond door de straten van 's Gravenhage gaat, terwijl VAN SCHAACK aan een hevige koorts te bed ligt.

Het is hier gisteren ¹⁾ zeer stil geweest men zag wat meer Oranje, maar niemand werd gemolesteerd en waren zelfs weinig vreugdebetooningen. Vreesden zij dan hunne tegenpartij onder de Burgers, dit weet ik niet.

Hij gaat vervolgens voort met te beweren dat het groote publiek ten onrechte oordeelt, dat het eene drijfverij is der „patriotsche studenten”, hij noemt verscheidene oranjegezinden op, wier naaste betrekkingen zeer nauw aan de regering verbonden zijn, zoodat zegt hij „onze zaak niet naar Jacobinismus zweemt.” Hij deelt ook mede dat de Leidsche vrouwen, als zij v. d. G. hadden, hem van een zouden scheuren, en eindigt dezen brief aldus:

---

1) 8 Maart. 's Prinsen verjaardag.

Onze zaak neemt int geheel de beste keer, de Senaat en wij trekken in alles een lijn. De Senaat zet de zaak met ernst voort en heeft de vriendelijkheid ons van alles kennis te geven. De papieren worden zeer denklyk publyck. Wij alle zijn content en doordrongen van liefde en achting voor onzen braaven Rector en over het geheel genomen, alleruitmuntendste senaat, zo de zaak slegt uitvalt is het hunne schuld niet, en het is hier onder heethoofdige zelf zo gerust, dat ik u bidden moet aan geen praatjes geloof te slaan en te begrijpen dat alles wat men op andere plaatsen van hier vertelt, of vergroot, of vervalscht of geheel verduicht is.

Uit een brief van den 13^e Maart, dien D. J. v. LENNEP van zijn vader ontving, zien wij dat VAN SCHAACK inmiddels gestorven is, en dat de studenten te Leiden hem met groote staatsie zouden begraven, waarbij echter de briefschrijver ernstig bij zijn zoon er op aandringt, dat hij zich niet te veel op den voorgrond stelt en geene lijkrede zal houden.

Wat nu de uitslag zijn mooge is mij noch zeer onzeker, schoon ik het met dit alles nog niet voor geheel onmooglyk houde dat v. D. G. zooveel men kan geëxcuseerd, en de overledene in 't ongelijk gesteld zal worden. Te meer omdat deeze gebeurtenis, zo al niet te Leyden, immers elders, bij zommige Lieden uit een oogpunt van partijschap wordt beschouwd, dat men het gedrag der studenten voor *keesery* houdt en met haatelijke koleuren afschildert, VAN SCHAACK den agresseur noemt, zegt dat hij bedreigd heeft v. D. G. te slaan, en tot dien einde zijn rotting of stok reeds opgeligt hadt.

Uit een volgenden brief van C. v. LENNEP aan zijn zoon, en gedagteekend 26 Maart, blijkt ons dat

het gerucht liep dat v. d. G. zich zelf vrijwillig in arrest zou begeven, om zijne zaak te laten onderzoeken, doch dit niet zou gedaan hebben als hij geen reden had zich met goeden afloop te vleien ¹⁾. Wij zien ook uit dien brief dat men bij het publiek nog verschillend over de zaak bleef denken, en zooals wij uit het weinige van de correspondentie, dat wij medegedeeld hebben, kunnen zien, waren er die meenden dat de partijschap eene groote rol speelde in de handelingen der studenten, dat die jongelieden voor het meerendeel patriotten waren en zij er eene partijzaak van maakten.

Men kan hieruit wel nagaan dat de betrekking van Rector volstrekt geene sinecuur is, en hij vooral in zulke omstandigheden, als wij daar medegedeeld hebben, eene zeer moeilijke taak te vervullen heeft ²⁾.

---

1) M. SIEGENBEEK, *Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool*, bl. 335, deelt mede dat de zaak van v. d. GRAAF tot onderzoek en beoordeeling was opgedragen aan het Hof van Holland, doch zegt hij verder. „of het Hof immer vonnis heeft geveld kan ik niet met zekerheid melden.”

2) Zoo vinden wij bij BAVIUS VOORDA in zijn vroeger aangehaald werk, 2^e Hoofdstuk bl. 235, eene vertaling van hetgeen HUBER in zijne *Praelect. ad Pand. ad tit. ad L. AQUIL. num. 4*, mededeelt, wat hem zelf in 1668 als Rector-Magnificus der Hoogeschool te Franeker overkomen is. „In een wintersche nacht wierd de bevelhebber van de Academie nachtwagt, de ronde doende, met een steenworp getroffen aan zijn hoofd, zijnde van wankelbaare gezondheid, en een kwaadzappig lighaamsgestel, koorts daarbij komende, stierf deeze man eenige dagen daarna. De Heer HUBER schoude met zijn Amptgenoot FRENZELIUS (Hoogleeraar in de Heelkunde), door wond-

Maar, om meer tot ons eigenlijk onderwerp terug te keeren, zooals zij ook tegenwoordig niet geoorloofd is, zoo was ook destijds eigenrichting niet toegestaan, onder wat vorm zij ook mocht voorkomen en zoo moet het ons dan ook niet verwonderen dat de duels verboden waren.

Het eerst vinden wij daarvan gewag gemaakt in een Placaat van de Staten van Holland van 10 Mei 1641 ¹⁾, waarin o. a. bepaald wordt dat studenten die met elkander geschil hebben, zich tot den Rector en de Assessoren moeten wenden om door hen het

---

healers geholpen het lijk en de kwetzure, waarop de gemelde geneesheer verklaarde, dat de toegebrachte wonde niet doodelijk was geweest, en dat de lijder daaraan niet gestorven was. Kort daarna komt op order van het Hof Provinciaal, de Procureur-Generaal met zijn Landschaps Doctoren en Chirurghyns, die andermaal het lijk en de wonde schouwen, en verklaren, dat deeze wonde doodelyk geweest was, en dat de lijder daaraan was gestorven. De Hoogleeraar FRENZELIUS dit tegenstrijdig getuigenis van HUBER, die zulks niet wist te vereffenen, verneemende, helpt hem uit den droom, en zegt al grimlacchende, dat die strijdige verklaaringen gemakkelijk kunnen worden overeengebracht, als men onderscheid maakt tusschen volstrekt doodelijke wonden en wonden, die schoon verre van doodelijk te zijn, nogtans aanleiding tot de dood geven; dat de bewuste wonde wel geen-zins doodelijk was geweest, maar nogtans de koorts veroorzaakt had, en weederom de koorts, de dood."

Professor HUBER begreep toen dat hij misleid was, dat hij ten minste uit het eerst verklaarde van zijn Ambtgenoot veel te veel had besloten.

1) Gr. Pl. I Deel f. 391 N°. 2.

geschil te laten bijleggen, of het recht zijnen gewonen loop laten nemen, maar zij mogen elkaar niet uitdagen; de straffen zijn verlies van hunne voorrechten en bovendien kunnen zij gevangen gezet worden voor zekeren tijd op water en brood, en indien het gevecht plaats greep, liepen de toezinders (secondanten) dezelfde straffen op.

Hij die kennis dragende van een ophanden zijnde duel, het den rector niet bekend maakte, werd gestraft met eene boete van vijf en twintig gulden. Bovendien was nog bepaald dat een lidmaat van de universiteit, die tengevolge van een duel stierf, bij avond begraven zoude worden, zonder gevolg, op verbeurte van 100 gulden voor ieder in het gevolg, en dat er tegen hen die het ongeluk gehad hadden hun tegenpartij te dooden, volgens het gewone recht zou worden geprocedeerd ¹⁾.

---

1) JOHANN STEPHAN PÜTTER geeft ons in zijn vroeger genoemd werk de volgende, door ons beknopt medegedeelde inhoud van de in het jaar 1763 op nieuw gemaakte academische wetten voor de Hoogeschool te Göttingen: de studenten moeten de openbare godsdienstoefening vlijtig zonder de orde te storen bij wonen — zij mogen voor, tusschen en gedurende die oefeningen geen koffijhuizen bezoeken — zij moeten van hunne voorrechten op eene gepaste wijze gebruik maken — het herhaalde bezoeken van ver af gelegen dorpen vooral in groote gezelschappen is verboden — alle beledigingen en de daaruit voortvloeiende duels zijn bij het Duell-edict (van 18 Juli 1735) op zware straffen verboden — het is de plicht der studenten zich vriendelijk jegens hunne Leeraren te gedragen en door

Er had bij de bevoorrechte rechtbanken eene eigenlijke en volledige rechtspleging plaats, zoodat zij geheel en al het beeld vertoonden der toenmalige burgerlijke en lijfstraffelijke gerechten, hetgeen wij bepaald voor Harderwijk bij BOUMAN ¹⁾ medegedeeld vinden, alwaar ook de belangen der partijen, afwezig of tegenwoordig, door hare wederzijdsche advocaten of procureurs bepleit werden, die dan ook niet zelden hunne scherpzinnigheid misbruikten, om door het opwerpen van gedurig nieuwe exceptien, de zaak hangende te doen blijven; doch liep dit te ver dan was de vierschaar zoo vrij zulks den pleit-

---

gepaste afdoening van hun honorarium hunne dankbaarheid te betuigen — zij zullen met de burgers en met hen, bij wie zij inwonen in vrede leven en der overheid alle achting toedragen — elk student moet zich oefenen naar zijn stand te leven en zich wachten voor schulden en de klachten die daaruit ontstaan — het schieten vooral bij den aanvang van het nieuwe jaar benevens het houden van groote honden is verboden — wie den avond niet buiten's huis wil doorbrengen, moet zich ten tien ure in zijn logies bevinden en is niet bevoegd om, wanneer hij na dien tijd zich op openbare plaatsen bevindt, het een of ander te vorderen — alle rumoer vooral des nachts is volstrekt verboden, hij die er slechts bij blijft staan kijken is strafbaar.

Om op dit alles toezicht te houden was eene bijzondere commissie voor politiezaken benoemd, die uit leden van de universiteit en van den stedelijken raad bestond, en die in lateren tijd tot hare diensten had eene afzonderlijke „universitäts und Polizei Wache“, die door nachtelijke patrouilles enz. aan de stad en universiteit goede diensten bewees.

1) BOUMAN Dl. I., bl. 343.

bezorger te verbieden, „als willende de zaak ten principale afdoen”. De curatoren die er overigens altijd op uit waren, om de rechten van den senaat door anderen te doen eerbiedigen, en dan ook zooveel mogelijk diens rechtsmacht van hun invloed onafhankelijk lieten, mochten echter wel eens, wanneer zij door partijen daartoe bizonder verzocht waren, den senaat uitnoodigen, om eene hangende twistzaak te bespoedigen. Doch niet alleen riepen de partijen rechtsgeleerden raad in, het is, volgens den even genoemden schrijver, te Harderwijk voorgekomen dat de senaat aldaar in een geding, naar het verlangen der beide twistende partijen, den schriftelijken raad inriep van twee bekwame Nijmeegsche rechtsgeleerden, met wier gevoelen dan ook het eindvonnis overeenstemde.

Toen op het eind der achttiende eeuw zulke gewichtige veranderingen plaats grepen op het gebied der staatsregeling hier te lande en zich stemmen deden hooren om eenheid in het bestaande recht te brengen, — waartoe zooals wij weten verschillende vruchteloze pogingen aangewend zijn, totdat men eindelijk door het machtwoord van den franschen overheerscher gedrongen, daartoe overging — en ook de inrichting der toenmalige rechtbanken ter sprake kwam, behoeft het ons niet te verwonderen dat er stemmen opgingen om de bevoorrechte vierscharen op te heffen.

Zoo gewerd dan ook den Harderwijker senaat

ten jare 1799 eene aanschrijving van VAN DER PALM, als Agent van nationale opvoeding, waarin hij het gevoelen vroeg van de al of niet aanhouding der Universiteitsvierschaar. Als antwoord hierop werd door den Hoogleeraar KEMPER een verzoeg opgesteld, waarin door den senaat op derzelver vernietiging krachtig aangedrongen werd, daar zij wel eenige voordeelen, maar veel grootere nadeelen opleverde. Alleen vond men eenige zwarigheden in de volstreckte onderwerping der Professoren aan de gewone, stedelijke Rechtbanken; de senaat meende dat dit bezwaar geheel zou worden opgeheven door het recht van hooger beroep in burgerlijke zaken, en doordien de lijfstrafelijke rechtspleging, bij de destijds ontworpen manier van procederen, geheel aan de departementale Gerechtshoven toegekend werd. Wat de studenten betreft, men oordeelde dat de meerderjarigen onder hen aan het gewone recht konden en moesten onderworpen worden, terwijl alleen omtrent de minderjarigen eenige gunstige bepalingen werden voorgeslagen.

Doch zooals wij daareven zagen waren de pogingen om eenheid, en de daarmede noodzakelijk gepaarde wijzigingen, in het recht te brengen, vooreerst vruchteloos, totdat bij decreet van 18 November 1807, koning Lodewijk onder meer eene commissie benoemde „tot het bewerken van den code Napoleon (code civil) voor ons rijk” en eene commissie, „tot het formeeren van een ontwerp van organisatie voor de regterlijke magt” en zoo kwam dan in 1809 tot stand, „een wetboek op de regterlijke instelling en Regtspleging

in het Koninkrijk Holland", waarin ¹⁾ bepaald was, dat er nadere beschikkingen genomen zouden worden aangaande het forum privilegiatum voor Professoren en studenten, doch dat het voorhands bleef bestaan.

In dat zelfde jaar 1809 was er door eene, door den Koning benoemde commissie een rapport uitgebracht over het Hooger Onderwijs, waarin ook gesproken wordt over de akademische tucht ²⁾, en de wenschelijkheid wordt geuit, dat de rector, bijgestaan door eene commissie uit de Professoren, eenige bevoegdheid dienaangaande heeft, „het is aan de professoren hoofd voor hoofd en vooral aan den Rector dat wij eene zeer nuttige en waarschijnlijk zeer krachtadige soort van tucht zouden willen toekennen; en om deze met te meerder kracht te doen uitoefenen zouden wij uwe Majesteit voorslaan, dat er aan iedere universiteit een *raad van toezicht* wierde opgericht, die bestaan zou uit den Rector en 4 assessoren, jaarlijks bij toebeurten te benoemen, door den akademischen senaat, uit de Professoren der vier faculteiten, waar-

---

1) Art. 11. Voorts zullen er ook nog mogen bestaan regterlijke collegien over bijzondere personen en zaken, als *universiteitsvierscharen*, heemraadschappen, dijkscollegien, zijlvesterijen, kamers van kleine zaken, van assurantie, van zee-zaken, van desolate boedels, van huwelijks-zaken en dergelijke, zoo verre het algemeen belang of plaatselijke omstandigheden dit zullen vereischen.

Art. 12. De collegien, bij het vorige artikel vermeld, zullen inmiddels blijven bestaan op derzelver tegenwoordigen voet.

2) Rapport Hooger Onderwijs aan Koning LODEWIJK NAPOLEON door JOH. VALCKENAER enz. bl. 64. § 156v.

van de Rector geen lid is". Volgens de commissie moest die bevoegdheid zich echter niet verder uitstrekken, dan tot het straffen van ongeregeldheden in levenswijze, gedrag en studie, want wij lezen verder in dat rapport „wanneer wij hier van tucht spreken, willen wij niet die tucht verstaan hebben, die plaats moet grijpen bij wezenlijke wanorden, die de openbare rust zoude storen, of zelfs bij geringe misdaden, het is de zaak van den publieken aanklager van deze kennis te nemen, en van de regtbank, welke die ook moge zijn, voor welke de studenten te regt moeten staan. Maar op hoevelerlei wijzen kan een student niet aan zijn plicht te kort komen, zonder iets te doen, waarmede zich een eigenlijk gezegd regter te bemoeijen hebbe? Nalatigheid in het bijwonen der collegien, nalatigheid in het studeren; zich te veel overgeven aan uitspanningen, aan vermaken, die wel op zich zelve volmaakt onschuldig zijn, maar een groot verlies van den tijd, die aan den arbeid besteed moest zijn, na zich slepen; neiging tot het spel, neiging tot geld verspilling, kortom, eene wezenlijke ongeregeldheid van gedrag, die, zoo men ze niet in tijds betoomt, van lieverlede ontaard in losbandigheid, zelfs in ongebondenheid, en eindelijk in een wis bederf uitloopt; deze zijn de nalatigheden, de misstappen, de gebreken, die de voorwerpen der tucht behooren te zijn, waarvan wij hier spreken."

Bovendien moest elk professor in het bijzonder en vooral de Rector gemachtigd zijn, om den studenten hunne dwalingen onder het oog te brengen en er

hunne ouders of voogden mede in kennis te stellen, en mochten deze vermaningen mede niet baten, dan behoorden zij op eene meer ontzagwekkende wijze, in tegenwoordigheid van den raad van toezicht, herhaald te worden, was dit alles nog vruchteloos, dan zou men scherper maatregelen moeten nemen en „zou de rector door den raad van toezicht ten dezen einde gemagtigd, het regt moeten hebben, om de ouders of voogden des jongelings den raad te geven om hem van de universiteit te nemen, *consilium abeundi*, ten einde hem daardoor, zoo mogelijk te behouden, en teffens van de universiteit een voorwerp te verwijderen wiens verblijf aldaar niet dan schadelijk zijn kan.”

„Verstandige ouders zullen ongetwijfeld van zulk een raad gebruik maken; in het tegenovergestelde geval zou de rector volgens het advies zijner assessoren gemagtigd moeten zijn, om zulk een weerbarstig voorwerp van de lijst der leden van de universiteit uit te schrappen, en daarvan vertrouwelijk kennis te geven aan den stedelijken burgemeester ten einde de burgerlijke magt, door middel der politie mede werkte om aan den aldus door het gezag van den rector uitgeschraptten persoon een *consilium abeundi* te geven, immers bij aldien deszelfs ouders niet in dezelfde stad wonen; voor het overige behoort noch deze uitschrapping van een student van de lijst, noch de raad, om de stad te verlaten te geschieden bij vonnis, want de akademische raad is geen regtbank, maar als een heilzame maatre-

gel van voorzigtigheid en verbetering, en zonder dat daaruit ooit een bij de wet erkende vlek voor dengene, die er het voorwerp van is, moet kunnen voortvloeien."

„Het zou onredelijk zijn, dat nalatigheden, dwalingen ja zelfs grovere gebreken, meestal vruchten van de losheid der jeugd, en misschien gedeeltelijk toe te schrijven aan een mangel van dat strenge opzicht, waaronder de jongeling bestendig geweest zou zijn, zoo hij in het vaderlijk huis gebleven ware, zoo lange zij niet vergezeld gaan met eigenlijk gezegde misdaden, ten nadeele strekten van dengenen, die 'er in een rijper ouderdom van terugkwam, en hem beletteden een nuttig lid van de maatschappij te worden."

Wij zien uit dit rapport dat men den raad van toezicht elk karakter van rechtbank wilde ontzeggen: door den rector zou van de uitgesprokene verbanning *vertrouwelijk* aan de overheid kennis worden gegeven, en de uitspraak zou *niet bij vonnis* geschieden.

Maar het was aan koning Lodewijk niet gegund om aan de denkbeelden in dit rapport uitgebracht eenig gevolg te geven, in Juli 1810 deed hij afstand van den troon en ons land werd ingelijfd bij Frankrijk en 1 Maart 1811 werden de fransche wetboeken hier te lande van kracht verklaard. En, zooals reeds bij art. 53 van het decreet van 18 Oct. 1810 was bepaald, met de invoering van de fransche rechtspleging verviel het *forum privilegiatum* dat

de studenten en Professoren tot nog toe genoten hadden ¹⁾).

Toen ons vaderland van het vreemde juk bevrijd werd, behielden de vreemde wetboeken vooreerst hier hunne kracht; wel lezen wij in art. 164 van het besluit van 2 Aug. 1815, waarbij de organisatie van het hooger onderwijs in de Noordelijke provincien wordt vastgesteld, „ten aanzien van het forum privilegiatum, hetwelk dadelijke studenten aan al de hoogeschoolen zullen hebben, zal eene voordragt worden gedaan om de staten-Generaal”, doch het is bij het voornemen gebleven, en toen wij later onze eigene rechtspleging in burgerlijke en strafzaken regelden, werd daarin van eene bevoorrechte rechtbank voor studenten en Professoren geen gewag gemaakt.

---

1) Naar aanleiding van de vernietiging van de eigene vierschaar voor de leden der Hoogeschool zegt M. SIEGENBEEK, *DI. I bladz.* 145: „mij is niet onbekend, dat over het gepaste en nuttige dezer instelling de gevoelens van velen, sedert lang, verdeeld waren en nog heden zijn, doch zoo ondervinding, door een meer dan dertigjarig onderwijs aan deze Hoogeschool, zoo gedurende den tijd, dat zijene eigene vierschaar had, als dien, dat zij van dat voorregt ontzet was, verkregen, iemand bevoegdheid geeft, om in dezen zijne stem te doen hooren, schroom ik niet als mijne overtuiging voor te dragen, dat de voordeelen dier instelling de daaraan verbonden nadeelen rijkelijk hebben opgewogen.”

Men ziet dat deze schrijver het tegenovergestelde gevoelen was toegedaan van den Harderwijker senaat, in diens verhoog, door KEMPER opgesteld, aan den agent van nationale opvoeding.

Wij moeten echter niet vergeten dat door het zoo even genoemd besluit van 1815, aan den senaat de bevoegdheid was verleend om, wanneer een student den rector, die bijgestaan door vier assessoren moest waken voor de tucht onder de studenten, ongehoorzaam was, en de senaat meende dat de rector zijne bevoegdheid niet was te buiten gegaan, tegen hem naar gelang der omstandigheden een *consilium abeundi* of *eene relegatie* uit te spreken ¹⁾. — Van deze bevoegdheid heeft de senaat aan de Utrechtsche Hoogeschool gebruik gemaakt om vier studenten, „die zich schuldig gemaakt hadden aan iets dat eene strenge straf verdiende”, te straffen den eenen met *consilium abeundi*, twee met relegatie en den vierden met eene ernstige berisping ²⁾. —

De commissie die in 1814 benoemd was tot het ontwerpen van eene verbeterde inrichting van het Hooger onderwijs had in haar ontwerp eenen titel voorgesteld „over het Academisch regtsgebied”, die echter niet in het bovengenoemd besluit is opgenomen ³⁾.

---

1) Art. 160—163 van het Kon. besluit van 1815.

2) Handelingen van den akademischen Senaat der Utrechtsche Hoogeschool van 7 Febr. 1826.

3) In die commissie had ook zitting JOAN MELCHIOR KEMPER die in de memorie van toelichting o. a. dit zeide, (te vinden in verhandelingen, losse geschriften enz. III 168—174 uitg. v. D. BOSCH KEMPER), „de eerste vraag, welke ons hier natuurlijk voor den geest moest komen, was deze, of er in het algemeen gronden voor een afzonderlijk Academisch regtsgebied bestonden.

De voornaamste der voorgedragene bepalingen waren deze: „Het privilegium fori zal alleen betrekking hebben op het geval, wanneer de beklaagde een student is, en slechts in zoodanige gevallen, op welker beslissing het studentenleven naar billijkheid eenigen invloed kan hebben. In de overige zaken, gelijk ook in die, bij welke zwaardere straffen dan die van geldboeten boven de *f* 50, drie maanden Academische gevangenis, van een *consilium abeundi* en *relegatie*, dewelke alleen tot de competentie van den Academieraad behooren, van toepassing zullen worden gerekend, zal de student voor den gewonen regter terecht staan”.

Eene onpartijdige overweging van alles, wat hier immer voor en tegen gezegd of geschreven is, bragt ons eindelijk tot de overtuiging van het bevestigend gevoelen. De jongelieden aan eene universiteit, buiten het oog van ouders en voogden, in een niet altijd goed gekozen kring zijn blootgesteld aan velerlei verleidingen, de gewone regter nu kan geene andere bedenkingen laten werken, dan die welke bij de wet zelve erkend worden. Dan, hoezeer dit ook ons besluit bepaalde, om niet alle Academisch regtsgebied te verwerpen, was het echter al te duidelijk, dat men al deze redeneringen alleen op dadelijke studenten, en op zaken tot het studentenleven bij uitsluiting betrekkelijk of daarmede in verband staande kon toepassen, dan dat wij niet gevoeld zouden hebben, dat dit alles geenszins strekken kon, om het Academisch regtsgebied, zooals hetzelfde vooral te Leiden plaats vond, weder geheel te herstellen.

Wij moeten onpartijdig verklaren dat wij vele gronden gevonden hebben, om de uitbreiding van dit Academisch regtsgebied tot zaken en personen, welke met het Academieleven, en de Academie volstrekt niets gemeens hadden, als ongerijmd en na-deelig te beschouwen.”

En volgens de wet van 1876, tot regeling van het Hooger onderwijs, is aan den senaat dezelfde bevoegdheid verbleven ¹⁾, als hij volgens het kon besluit van 1815 had, doch kan van diens uitspraak bij den Minister van Binnenlandsche Zaken in hooger beroep worden gekomen ²⁾.

---

1) Art. 81 en 82 van de wet van 1876.

2) Bij de behandeling van art. 82 in de tweede kamer, stelde de heer JONCKBLOET een amendement voor, om namelijk te lezen: „In buitengewone gevallen ter beoordeeling van den senaat, is deze bevoegd den overtreder den toegang enz.” zoodat het geval van moedwillige niet verschijning zou worden weggelaten. De Minister bestreed dat „nu kan zich echter het geval voordoen, dat iemand aangeklaagd wordt, en er termen kunnen zijn tot toepassing van de tucht. Hij wordt bij den Rector-magnificus geroepen. Hij komt niet. Hij wordt ontboden bij assessoren. Hij komt weder niet. Hij wordt geroepen bij den Senaat, hij komt nog niet.”

„Wat moet er nu in dat geval geschieden?”

„Naar oude instellingen, zou in zoodanig geval, de pedel den delinquent voor de heeren moeten brengen, maar dit zal men waarschijnlijk niet willen. Men zal eene zoodanige uitbreiding van de akademische tucht tot aanhouding, waarbij dan ook de *carcer academicus* behoorde, niet verlangen.”

„Er zal dus niets anders overblijven, dan dat de heeren professoren, na geduldig gewacht te hebben op het welmeenen van den student die opgeroepen is, beslissen zonder kennis van de zaak. De daad toch is niet erkend en de professoren hebben geene gelegenheid gehad tot onderzoek.”

„Dat moet worden voorkomen, en de Regering meent dus, dat op iemand die, ontboden zijnde, moedwillig niet komt, evenzeer de gestrenge censuur van toepassing moet zijn.”

Het amendement werd verworpen en het artikel onveranderd aangenomen.

Wij achten het niet ongepast om nog melding te maken van de hevige onaangenaamheden, die in het laatst van 1825 te Utrecht hebben plaats gehad, tusschen studenten aan deze Hoogeschool en de artillerie-schutterij in genoemde stad.

Op den avond van 10 Oct. 1825 bevonden zich op het plein voor de akademische bibliotheek eenige studenten in de letteren, toen daar juist van de exercitien, op het sterrebosch gehouden, de kanonniers der schutterij bijeenkwamen en, het is mij niet bekend welke aanleiding er juist ¹⁾ voor geweest is, aldaar twist kregen met genoemde studenten, waarvan er eenige zwaar gewond werden.

Die zaak bracht natuurlijk eene groote opschudding te weeg, de rector J. R. DE BRUEYS riep den senaat op 15 Oct. bijeen en sprak daar ²⁾ o. a. „Ik voel mij genoopt tot het zamenroepen dezer vergadering door eene onaangename reden, betreffende hetgene tusschen de studenten en een gedeelte der schutterij heeft plaats gehad, op Maandag 10 Oct.

Het kwam mij dadelijk zoo hoogstwaarschijnlijk voor dat sommige studenten op eene *misdadige* wijze waren geslagen en gewond, dat er reden bestond, om eene klagt in te brengen.

Ik heb den jongelieden, welke natuurlijk zeer op-

---

1) Het schijnt dat na afloop der exercitien eenige studenten de schutterij met gezang in de stad begeleid hebben, waarover de kanonniers zich wellicht gebelgd voelden.

2) Handelingen van den Utrechtschen Senaat v. h. jaar 1825.

gewonden waren, aangeraden zich te onthouden van ongeregeldheden en eigen regtsoefening. Ik ben hierin gelukkig en volkomen geslaagd en hun gedrag is na dien avond voorbeeldig geweest.

Door het onderzoek is mij gebleken, dat op het plein voor de academische bibliotheek, studenten door schutters zijn mishandeld, verwond en geslagen op een misdadige wijze."

In die vergadering van den senaat werd besloten een adres aan den Koning te zenden.

In dit adres wijst de senaat er op, dat bij hem geene klachten zijn ingekomen tegen eenige studenten en er zooveel hem bekend, niets is gepleegd tegen de akademische wetten en hij zich dus niet verplicht acht tot het aanwenden van dwang of bestraffingsmiddelen tegen eenen of anderen van de Akademieburgers, en daar het hem niet toekomt recht te spreken, ter zake van beledigingen, door andere burgers aan studenten aangedaan, heeft ook de senaat zich geen onderzoek of eenige andere daad van rechterlijk gezag mogen veroorloven, ten einde de verongelijkte studenten de bescherming der wet te doen genieten.

De studenten hadden inmiddels ook niet stil gezeten en eene commissie benoemd, om hunne belangen waar te nemen. Deze commissie ¹⁾ zag aanstonds om

---

1) Verslag van de commissie der studenten in de zaak van 10 Oct. 1825.

naar éenen rechtsgeleerden raadsman en vond als zoodanig D. DONKER CURTIUS, die echter na gehouden onderzoek het zeer waarschijnlijk achtte, dat men er niet veel bij winnen zou door de zaak in rechten te vervolgen, weshalve hij haar aanraade om eene verzoening tusschen de gewonde studenten en de officieren der schutterij te bewerken. De officieren dit vernemende en wetende dat de schuld grootendeels aan de schutters lag, deden den eersten stap en schreven in dien geest eenen brief¹⁾ aan de gewonden, die het aan de commissie opdroegen om hierop te antwoorden. Deze meende echter dat het in den brief niet genoeg uitkwam dat de studenten de beleedigden waren, want in haar verslag leest men: „De verklaring M.M. H.H. scheen ons, reeds bij de eerste lezing, niet voldoende, daar door dezelve niet werd uitgemaakt, wat wij bij de voortzetting der zaak altijd gewenscht hadden, en dezelve geenzius strookte met de woorden van onzen pleitbezorger, vroeger vermeld”: „de schikking, dit is echter mijn „vast besluit, moet altijd zoodanig zijn, dat er blijke „dat er onregt aangedaan is en dat men de staking „van verdere gevolgen alleen aan de generositeit „der beleedigden te danken hebbe.”

En dit nu meende men werd in de verklaring gemist, want „immers betuigen de officieren, *dat hun de aangedane beleedigingen leed doen*, zonder

---

1) Deze brief is gedagteekend, Utrecht 22 Nov. 1825 en te vinden bladz. 8 v. van het verslag.

dat het blijke of de studenten of de artilleristen of ook wel beiden wederkeerig dezelve hebben aangedaan.”

Van nu af aan mistte men de noodige overeenstemming tusschen de commissie en haren raadsman, die zich dan ook terugtrok ¹⁾, en nu kregen de officieren 27 Nov. van de studenten een antwoord op hunnen brief, waardoor de zaken weer verergerd werden.

In dit antwoord nl. schreef de commissie o. a. „de afkeer van de eer van uw korps in de waagschaal te willen stellen is alleen voldoende om ons alle denkbeeld van regterlijke vergoeding en persoonlijke vervolging te doen opofferen”.

Over deze woorden waren de officieren zeer gebelgd en zij schreven twee dagen later „Uit afkeer van de eer van ons corps in de waagschaal te willen stellen, verlangen wij niet. Mijne Heeren! dat GIJL., van uwe civile actie afziende, de bewuste zaak als geëindigd zult beschouwen, en het is daarom en uit aanmerking van den geest, welke in UE. verklaring doorstraalt, dat wij, geene de minste waarde hechtende aan de opoffering van die actie, ons haasten UE. van die verplichting te ontslaan, voor zoo verre GIJL. u daartoe door uw schrijven mogt gehouden achten enz.” ²⁾).

Reeds zagen de studenten naar eenen anderen pleit-

---

1) Zie hierover vooral het laatste gedeelte van het verslag.

2) Aan het slot lezen wij dit P. S. : wij zijn niet van meening ons in verdere briefwisseling met UE. in te laten.

bezorger om, toen den 4^e Dec. de Prorector J. HERINGA ¹⁾ hun verbod, krachtens art. 161 v. h. Kon. besluit van 1815, om, buiten hem voortaan iets in deze zaak te ondernemen.

De gewonde studenten schreven spoedig hierop eenen door den Prorector voorgeslagen brief aan de officieren, waarbij zij mededeelden dat zij hunnen brief van 27 Nov. jl. introkken en zij de eerste verklaring van de officieren in haar geheel aannamen en daar in berustten.

Den volgenden dag reeds werd deze brief ²⁾ door den kolonel der schutterij beantwoord en de wensch uitgesproken, dat „voortaan even als voorheen de beste eensgezindheid tusschen HH. studenten dezer Hoogeschool en de schutterij dezer stad zal heerschen, waartoe wij onzerzijds al het mogelijke zullen toebrengen”.

Hiermede was deze zaak gelukkig tot een goed eind gebracht, had men haar niet in der minne geschikt, en hadden de gewonde studenten hunne voldoening bij den rechter gezocht, wie weet welke

1) De Rector BRUEYS had in de vergadering van den Akademischen senaat van 3 Dec. verklaard, dat hij in die zaak niet langer als rector mocht optreden, omdat de hoofd-officier der schutterij zijn zwager was, en hij meende dat de senaat buiten hem krachtadiger kon te werk gaan om de rechten der studenten te handhaven.

2) Bladz. 10. v. v. d. Briefwisseling van de Artillery-officieren der schutterij te Utrecht met eenige gewonden studenten.

treurige gevolgen dit niet zou hebben gehad ook voor het lot der Utrechtsche Hoogeschool.

En hiermede zouden wij onze taak voor geeindigd kunnen houden, doch willen ten slotte nog mededeelen, in hoeverre er voor de Duitsche akademieburgers nog eene bizondere rechtspleging bestaat. Zoo vinden wij dienaangaande voor de Hoogescholen Heidelberg en Freiburg het volgende ¹⁾. „Das Universitätsamt hat die Gerichtsbarkeit in erster Instanz in allen bürgerlichen Rechtssachen der studirenden. Die Berufung geht in den dazu geeigneten Fällen an das Hofgericht, in dessen Bezirk die hohe schule gelegen ist. In Criminalsachen hat das Universitätsamt gleiche Gewalt über die studirenden, wie die Bezirksämter in ihren Amtsbezirken; es instruiert somit in den betreffenden Fällen den Procesz und sendet die Acten zur Entscheidung an das Hofgericht des Bezirks. In Disciplinarsachen, wozu auch jene Polizeisachen gehören, worüber gegenwärtige statuten besondere Bestimmungen ertheilen, führt das Amt jedenfalls die Untersuchung und erkennt alle academischen strafen mit Ausnahme *des Consilio abeundi* und *der Relegation*. Die Berufung von den Erkenntnissen des Amtes in Disciplinarsachen geht an den senat.

Das *Consilium abeundi* und die *Relegation* werden von dem Senate auf den vortrag des Amtmanns erkannt, welcher in solchen Fällen dem senate mit

---

1) Academische Gesetze (1835) für die Groszherzogl. Bad. hohen Schulen zu Heidelberg und Freiburg. II tit. § 25.

entscheidender Stimme beisitzt. Die Berufung von den Erkenntnissen des Senats geht an das Ministerium des Innern ¹⁾).

Bizondere aandacht verdient nog het volgende: „Bijeenkomsten mogenniet in drinkgelagen ontaarden, wanneer dit gepaard gaat met veel rumoer of „unsittliches Betragen” worden de deelnemers streng gestraft. Wanneer de openbare rust gestoord wordt kunnen *militaire* en politie *patrouilles* zich op de plaats van bijeenkomst begeven, al was het soms op de kamer van een student. Een student die zich in verregaanden staat van dronkenschap op de straat vertoont wordt van twee tot zes dagen in den carcer gestopt en bij herhaling strenger gestraft. Hij die anderen tot buitensporig drinken aanzet krijgt, zoo hij zich hieraan voor de tweede maal schuldig maakt heeft, *consilium abeundi*.

De straffen bij bovengenoemde universiteiten toegepast zijn:

Geldboeten.

Carcer, de drie eerste dagen mag men geen lessen bijwonen, daarna kan het toegestaan worden, men mag echter nergens anders heengaan, bovendien mocht men niets anders dan gewoon dagelijks voedsel gebruiken.

Unterschrift des consilii abeundi, door de onder-

---

1) Wij hebben gezien dat dit, volgens der wet van 1876, bij ons ook plaats heeft.

teekening belooft men plechtig dat men zich niet meer aan eenig vergrijp schuldig zal maken, wordt men nu toch veroordeeld, dan belooft men eene zwaardere straf, dan op de misdaad gesteld is.

Consilium abeundi, de veroordeelde wordt voor één jaar uit het gebied van het Gerechtshof waaronder de universiteit ressorteert verbannen, maakt hij zich nu op nieuw schuldig aan een vergrijp, waarop 8 dagen carcer staat, zoo wordt hij voor altijd verbannen.

Relegation, hierbij moet men twee graden onderscheiden, *a.* eenvoudige *relegation*, verbanning gedurende 2—4 jaar, na afloop mag hij wel terugkomen, maar niet meer als akademieburger erkend worden, *b.* *geschärfte relegation*, boven de vorige straf komt er nog bij vóór dien gevangenis of vestingstraf, de verbanning kan dan ook tot voor altijd uitgesproken worden.

Wanneer hij die verbannen wordt, verklaart niet langer meer te studeren en een ander beroep kiest kan hij niet genoodzaakt worden zich te verwijderen.

Opmerkelijk zijn nog de volgende bepalingen.

Elk akademieburger is verplicht op den bepaalden tijd te verschijnen, al was hem niet terstond de reden van zijne dagvaarding bekend.

In dringende gevallen kan de „Oberpedell” zonder volmacht eenen akademieburger in arrest nemen, onder verplichting daarvan dadelijk aan zijne superieuren kennis te geven.

Men kan noch in eigen persoon, noch door een ander inzage nemen in, noch afschrift krijgen van

stukken in politie of strafzaken, zelfs niet na de uitspraak van het vonnis.

De aanklagers of getuigen, zoo zij niet aan de universiteit verbonden zijn, mogen niet bekend gemaakt worden aan de aangeklaagden.

De meeste vonnissen worden aangeplakt op het zoogenaamde zwarte bord, waarop ook geplaatst worden de namen van hen, die zonder hunne schulden te betalen, de akademie verlaten.

Ik geloof echter niet dat deze, door ons zeer beknopt medegedeelde schets van de rechtspleging aan de universiteiten te Heidelberg en Freiburg, den naam van bevoorrecht mag dragen.

Wij wenschen dit werk te besluiten, met de opname van een verhoor¹⁾ door den dichter HEINE ondergaan, in 1819, naar aanleiding van eene redevoering, die een mede student eenigen tijd te voren had gehouden, welk verhoor, zooals wij zien, is afgenomen door den beroemden MITTERMAIER.

---

1) Aus dem Leben HEINRICH HEINE'S von HERMANN HÜFFER. bladz. 84.

PROTOKOLL

Verhandelt am academischen Gerichte zu Bonn,
den 26 Nov. 1819.

PRÄSENTIBUS,

Herr Professor MITTERMAIER, qua stellvertretender Syndicus.
OPPENHOFF, Universitäts Secretair.

Der vorgerufene studiosus juris HARRY HEINE, aus Düsseldorf, 19 Jahr alt, seit MICHAELIS d. J. in Bonn, gehörig die wahrheit zu sagen ermahnt, nach vorgängiger Erklärung, dasz er auf dem Kreuzberge am 18 Oct. gewezen sei, deponirt auf die Frage:

1. Wie viel Lebehoch wurden ausgebracht?

ad 1. Ich erinnere mich an zwei; das erste dem verstorbenen Blücher und das zweite, wenn ich nicht irre, der deutschen Freiheit.

2. Wurde der Burschenschaft kein Lebehoch gebracht?

ad 2. Nein, ich erinnere mich nicht, ein solches gehört zu haben.

3. Erinnern Sie sich noch an den zusammenhang der gehaltenen Reden?

ad 3. In der ersten Rede konnte ich keinen zusammenhang finden, und den zusammenhang der zweiten kann ich nicht angeben, weil ich mich nicht erinnere.

4. Kamen in einer der Reden die Worte vor: Auf uns ruht eine schwere Last?

ad 4. Diese Worte glaube ich gehört zu haben, den Zusammenhang kann ich mir aber nicht mehr ins Gedächtnis rufen.

5. Geschah in einer der Reden am schlusse die Frage, ob Einer wäre, der sich dem Dienste für Vaterland u. s. w. entziehen wolle?

ad 5. Eine solche hervorstehende Frage erinnere ich mich nicht gehört zu haben.

6. Kamen die Worte vor: Auf uns hofft und wartet das Volk, um das gedrückte Vaterland vom Drucke zu befreien?

ad 6. Nein, solche Worte habe ich nicht gehört.

7. Wissen Sie sonst nichts anzugeben?

ad 7. Nein.

8. Ist Ihnen nicht bekannt, dasz über das Fest in der Düsseldorfer Zeitung etwas stand?

ad 8. Ich habe davon gehört.

9. Von wem haben Sie das gehört?

ad 9. In *vinea domini* habe ich davon sprechen hören.

10. Können Sie keine spur angeben, durch wen nach Düsseldorf darüber geschrieben worden ist?

ad 10. Ich habe den stud. Neunzig, an einem Briefe nach Düsseldorf schreiben gesehen, und auf die Frage, was der lange Brief enthalte, gab Neunzig ganz unbefangen die Antwort, das er die Burschenfeier einem Freunde beschreibe.

11. Wissen Sie nicht den Namen des Freundes, an den er schrieb?

ad 11. Nein.

12. Wissen Sie nicht, was er geschrieben hat?

ad 12. Nein, ich habe den Brief nicht gelesen.

13. Haben Sie keinen Grund zu glauben, dasz Neunzig den Brief absichtlich, damit er abgedruckt werde, nach Düsseldorf geschrieben hat?

ad 13. Nein, das glaube ich nicht, Neunzig ist an sich schwatzseeliger Natur.

14. Hat sich Neunzig nich gegen Sie geäußert, das ihm das Fest miszfallen habe?

ad 14. Nein.

15. Wer ist denn sonst noch von Düsseldorfern hier auf der Universität?

ad 15. Ich kenne sie nicht alle.

16. Wissen Sie sonst nichts anzugeben?

ad 16. Nein.

Vorgelesen und unterzeichnet

HARRY HEINE.

Academisches Gericht,

MITTERMAIER,

Vicesyndicus.

OPPENHOFF,

Secretair.

BIJLAGEN.

BIJLAGE I.

PROCEDURES

IN DE ZAAK VAN

Mr. PIETER MARCUS,

*Hoofd-Officier der Stad Leijden, en Promotor van 's Lands
Universiteit aldaar,*

TEGEN

FRANÇOIS ADRIAAN VAN DER KEMP,

Geimmatriculeerd Lidmaat van dezelve Universiteit.

De Heer Mr. PIETER MARCUS, Hoofd-Officier der stad Leiden, en Promotor van 's Lands Universiteit binnen dezelve stad, doet bij deezen in die laatstgemelde qualiteit en zulks R. O. door den Eersten Pedel, ingevolge van het daartoe van de Edele Groot Achtbare Heeren Rector en Rechteren van de voorsz. Universiteit Geobtineerd Decreet van dato den 17^{en} dezer loopende Maand April 1780, dagvaarden den Persoon van FRANÇOIS ADRIAAN VAN DER KEMP, Leeraar in de Gemeente der Doopsgezinden binnen dezelve stad, Geimmatriculeerd Lidmaat van dezelve Universiteit, omme in Eigener Persoon te compareeren in de openbaare Crimineele Vierschaar van welgemelde Edele Groot Achtbaare Heeren Rector en Rechteren, die gehouden staat te worden op Maandag,

die weezen zal den Eersten van de aanstaande Maand Meij, des middags de klokke twaalf Uuren, ofte het als dan geen Vierschaar zijnde, bij continuatie jeegens den eerstvolgenden crimineelen Regtdag, die bij Hun Edele Groot Agtbaare staat gehouden te worden, ten einde hij Ged^e. in Persoon zal hebben te aanhooren zodanigen Crimineelen Eisch en Conclusie, mitsgaders alzulke Provisioneele verzoeken, als de opgemelde Heer Promotor R. O. ten dage dienende jeegens hem Gedaagden in Persoon zal doen en neemen, ter zake hij Ged^e. in Persoon zig heeft schuldig gemaakt aan het doen of laten drukken van zeeker schandaleus en oproerig Libel hebbende tot titul: „Lierzang aan de Hoog Edele Gestrenghe Heeren F. J. J. EISINGA C. S. Protesteerende Leeden in den Raad van Friesland tegens de Resolutie van den 1 Sept. 1779, voor de bepaelde convoyen; door E. H. I. te Leyden bij L. HERDINGH 1780.”

Waar bij de Regeeringe van deeze Landen, en bijzonder die van de Provincie Friesland, op eene hooggaande en tumultueuse wijze getaxeerd en getraduceerd word; en dat hij Ged^e. in Persoon de Proeven van hetzelfde Libel heeft gecorrigeerd; zig daar jeegens te verantwoorden en voorts te Procedeeren, als naar stijle.

En zal de Pedel, de citatie doende aan of ten behoeve van den Ged^e. in Persoon leveren copie dezès en zijn weedervaaren in Geschrifte relateeren.

Actum Leiden den 18e April 1780

(geteekend) PIETER MARCUS.

Uitgegeeven voor copie, Huiden

den 18 April 1780

bij Mij

PIETER JACOB CHEVALLEY

Pedel.

Het eerste verhoor van den gedaagde had plaats 1 Mei 1780, waaruit het naar de meening van den Hoofd-Officier scheen te volgen, dat er groote overeenkomst bestond tuschen dezen lierzang en „de verzameling van staatspapieren door JUNIUS BRUTUS SECUNDUS FRISO, te Leiden bij L. HERDINGH 1780,” weshalve hij meende dat de beschuldigde een nader verhoor moest ondergaan. En werd dus op zijn verzoek door den Rector Magnificus aan den gedaagde aangezegd, om ten allen tijde wederom in Persoon te zullen „*compareeren sub poena confessi et convicti*”.

De promotor maakte volstrekt geen haast met het nader verhoor, ten gevolge waarvan v. D. KEMP dd. 22 Mei 1780 aan „*rector en regteren*” verzocht, dat men den promotor zoude gelasten met het verhoor voort te gaan en hetzelfde binnen zekeren tijd te eindigen, of dat hij zou verklaren het voor voltrokken te houden; of dat men anders, zoo hij hieraan niet zoude willen voldoen, het verhoor *ex officio* zoude houden voor voltrokken, omdat het voor hem, gedaagde zeer grievend was, om voor zulk eene onschuldige zaak als het dichten van een lierzang, zulken langen tijd *sub reato* te worden gehouden.

Op dit verzoek werd goedgunstig beschikt en den promotor gelast om met zijn begonnen verhoor voort te gaan en hetzelfde binnen zekeren tijd te voltrekken; hieraan werd voldaan en er hadden nog twee verhooren plaats.

Doch nog had de promotor niet verklaard dat hij het verhoor hield voor voltrokken, maar werd door hem een uitstel van vier weken gevraagd, hetgeen niet ten volle, slechts voor twee weken werd toegestaan, met de bepaling dat, zoo hij hieraan niet voldeed, het verhoor zonder eenige andere verlenging voor voltrokken zoude worden gehouden.

Hierop wendde hij zich tot de Staten van Holland

en West-Friesland met een adres, waarin hij zich beklagde dat de vierschaar hem geen langeren termijn op zijn verzoek hadden toegestaan.

Dit adres werd door de Staten in handen gesteld van den rector en de rechters, om hierop te dienen van bericht en advies, waarmede deze natuurlijk niet talmde, maar in een breedvoerig stuk, 6 Sept. 1780 in handen der Staten gesteld, hunne meening dienaangaande uit eenzetten. Wij zullen hier slechts van eenige hoofdpunten melding maken.

Zij vangen aan met de aanmerking „dat het Adres van „den Promotor, eerst aan de Heeren Gecommitteerde „Raden van UEd. Gr. Mog. en vervolgens aan UEd. Gr. „Mog. zelve, in eene zaak als deze, gedaan, gelijk het „zelve is ongewoon en buiten exempel, alzoo ook kennelijk „tendeerd, om den gewonen weg van Procederen voor „onze vierschaar, geheel en al te renverseren. Want daar „van de sententien aan onze vierschaar, volgens het 39. „articul de Statuten, gene provocatie word toegelaten, „is er geen ander middel waardoor dezelve kunnen worden „geretracteerd, als alleen het middel van *revisie*, door UEd. „Gr. Mog. geintroduceert, bij het *Reglement op de Revisien* „van den 6 Oct. 1656, dog bij dit *Reglement Art. 11* „word gene Revisie toegelaten tegen Appointementen „*interlocutoir*, wanneer dezelve ter definitive zijn reparabel.

„Het tegenwoordige Adres van den Promotor word nu „gedaan tegen een Appointement *interlocutoir*, door ons „gegeven, en is derhalven, *quod ad formam*, ongepast „en strijdig tegen de zoo evengenoemde wetten, die door „den Promotor, niet minder dan door ons, zijn beswooren.”

Bovendien wijzen zij er op dat, als het voorbeeld door den Promotor gegeven, goedgekeurd werd, de Staten dagelijksch met de meest gewone rechtszaken lastig zouden

gevallen worden en de partijen niet, zooals het toch behoort, hun recht zouden zoeken bij de gewone rechtscolleges, maar zich zouden wenden tot Hun Ed. Gr. Mog. waardoor buitendien de rechtspraak zeer zou vertraagd worden.

Daarna gaan zij over tot het verdedigen hunner bevoegdheid om zoodanige resolutie te nemen, als zij genomen hebben, om den Promotor te gelasten het proces binnen zekeren termijn te eindigen, „dat immers, een „Rechter, in criminali causa, het Recht hebbe, om het „verhoor van een gedaagden in persoon voor gesloten te „houden, ook zonder consent van den officier, is hieruit „ten vollen zeker, dat alle dagvaardingen in persoon geschieden, op decreet van den Rechter — *ord. op den „stijl art. 4; en ord. op de crimin. just. art. 30 en 50* — „en dat de officieren den gedaagden niet kunnen constringeeren om op Articulen te antwoorden, tenzij de Rechter, „die het decreet van dagvaarding in Persoon heeft verleend, den gedaagden condemnere, om in het verhoor „op de aan den Rechter door den officier overgelegde „Articulen te antwoorden. Is dit nu zoo, gelijk het uit „de Wetten en gericipeerde practyq buiten contestatie „is, dan volgt, dat diezelfde Rechter, welke dit interlocutoir vonnis heeft gegeven, ook bevoegt is, om te oordeelen, of en wanneer de gedaagde aan het vonnis heeft „voldaan, en de voorgestelde vragen genoeg heeft beantwoord, om verder te procederen, dat is, om het verhoor „voor gesloten te houden, want dit oordeel is niet anders „als de interpretatie en applicatie van de gegeven interlocutoire condemnatie op het cas subject.”

Vervolgens beschuldigen zij den Promotor dat hij het recht niet kende, daar zij verwacht hadden dat hij na het eerste verhoor, zoo hij dan al niet, conform de wet, den volgenden of derden dag met het verhoor was voort-

gegaan, ten minste uitstel zoude hebben gevraagd aan hunne vierschaar, daar volgens art. 30 van de ord. op de crimin. just., de bevoegdheid om uitstel te geven aan de rechters verblijft; maar niets van dit alles gebeurde, de Promotor bleef stil zitten, niettegenstaande hij herhaalde malen aangevraagd was of hij op den gewonen rechtsdag op 22 Mei zoude gereed zijn, ja zelfs had hij 19 Mei den Rector doen aanzeggen „*dat op den aanstaanden Rechtdag geene crimineele vierschaar zoude worden gehouden.*” Toen op genoemden dag den Promotor, want niettegenstaande zijne weigering werd er toch *rechtdag* gehouden, afgevraagd werd of hij ook gereed was, om met de zaak van v. d. KEMP voort te gaan, had hij geantwoord: *niet in gereedheid te zijn*, en gevraagd of hij daarvoor ook redenen voor kon opgeven, nader gezegd: dat hij niet in gereedheid was en verder niets te zeggen had, terwijl hij tevens opstond *mine makende om heen te gaan.*

Zij verwijten hem verder dat hij zich zoo weinig gehouden heeft aan de op recht en billijkheid steunende leer van den over criminele zaken zoo gunstig bekenden schrijver Mr. PIETER BORT ¹⁾, wiens woorden hier volgens hen, zoowel te pas komen, alsof dezelve voor dit geval bepaaldelijk waren geschreven.

„Somwijlen”, zegt hij „word ook wel gepresenteerd te „geven copie, als de Informatien zullen wezen voltrokken, „waarmede behoord contentement genomen te worden, als „zijnde den *Gedaagden in Persoon* daartoe niet eerder „bevoegt, *maar en kan de Gedaagde niet* worden buiten „fatsoen opgehouden onder Pretext dat uit de Examinatie

---

1) Mr. P. BORT, Traet. van Crimin. zaken, Tit. 7, N°. 22.

„zijn Resulterende eenige Poineten daarop de Gedaagde „nader behoord te *worden gehoord*, want als daartoe rede- „nen zijn dienende, moet zulks quant a quant geschieden, „*immers zou haast het doenlijk*, en de gelegenheid van „zaken is toelatende, en kan ook de Gedaagde, ziende, „dat men hem tracht op te houden, ook wel susti- „nueeren, dat zulks Peremptoirlijk zal geschieden, en voor „de laatste maale.”

Vervolgens wijzen zij er op, hoe de promotor, als reden van zijn verzoek tot een langer uitstel, te berde brengt den samenhang dien er naar zijne meening bestaat tusschen den bovengemelden *lierzang* en *de verzameling van staatspapieren* en hij dus eenen langeren termijn noodig heeft om de noodige onderzoekingen te doen, terwijl hij door zijne vragen duidelijk deed uitkomen dat hij den gedaagde wilde doen bekennen dat deze ook de vervaardiger was van die laatstgenoemde verzameling. Wat dit laatste nu aangaat meenen zij dat de gedaagde ongehouden is op zoodanige vragen te antwoorden, omdat hij alleen ondervraagd mag worden over het feit in de dagvaarding vermeld.

Na er ten slotte op gewezen te hebben, dat de promotor ten onrechte, als een reden voor een langer uitstel, aanvoert de noodzakelijkheid dat hij tot beter verstand van den *lierzang* nader moet kennis nemen van de verzameling van staatspapieren, en dat wel hierom ten onrechte, omdat die verzameling voor den *lierzang* is uitgekomen, en de promotor als hoofdofficier der stad Leiden dus had kennis moeten dragen van die verzameling, besluiten rector en rechters hun adres met Hun Ed. Gr. Mog. te verzoeken, „het request van Mr. PIETER MARCUS tot „prolongatie voor den tijd van drie maanden tot het ver- „hoor van den gedaagde in Persoon, FRANÇOIS ADRIAAN „v. D. KEMP te wijzen van de hand en den promotor der

„universiteit mr. PIETER MARCUS te renvooyeeren tot den „ordinaris loop van de Justitie”.

De zaak bleef voorloopig hiermede rusten, niettegenstaande v. d. KEMP zich meer dan eens tot de Staten of tot de akademische vierschaar wendde, met het verzoek dat er een eind aan zijn proces zou gemaakt worden, tot dat eindelijk ruim een jaar later, 28 Januari 1782, nadat inmiddels Mr. PIETER MARCUS gestorven en hem als hoofdofficier en promotor was opgevolgd Mr. JOHAN HIERONYMUS VAN DER MARCK, die verklaard had de vervolging niet door te zetten, rector en rechteren besloten hebben „den suppliant te ontheffen gelijk hij ontheft wordt bij deezen, van de belofte „bij zijne successive verhooren onder handtasting gedaan, „omme ten allen tijde, uit kracht van het Decreet der Dagvaarding in Persoon van Mr. PIETER MARCUS, te zullen „compareren; en hem dienvolgende, ten opzichte van de „beschuldiging van laatstgemelden afgetreeden Promotor, „betrekkelijk tot het in de Dagvaarding in Persoon „breeder gementioneerde en in den Requeste bedoeld „Dichtstuk of Lierzang te stellen, gelijk hij gesteld wordt „bij deezen, buiten allen *reatus*.”

BIJLAGE II.

PRO MEMORIA

Eisch Notulen en Dingtaalen in der zaake van
Mr. C. P. C., Mr. D. M. G. H. en P. V. Eiss^{rs}

Contra

J. LE F. van B. Ged^e.

Pecker voor den Eiss^{rs} exhibeerende zijne Procuratie
dient van Eisch en concludeert als in geschrifte.

Compareerden voor de Edele Achtb. Heeren Rector en
Assessoren van 's lands Universiteit te Leyden.

Mr. C. P. C., secretaris van 's lands Universiteit
voorn^d., Mr. D. M. G. H., Geinmatriculeerd Lidmaat
van 's lands Universiteit voorsz. en P. V., koopman, alle
woonende te Leyden, Eiss^{rs} in cas van atroce en verbale
Injurie ter Eenre.

teegen

J. LE F. van B. Med. Doctor en Lector in de Natuur-
lijke Historie aan 's lands Universiteit voorn^d Ged^e in
het voorsz. cas ter andere zijde.

Art. 1. En deede zeggen

Art. 2. dat de Eiss^{rs} tot hun allergroost Leedweezen
en met de grievenste aandoeninge, hebben moeten
ondervinden,

Art. 3. dat de Ged^e die nog wegens den Post,
dien hij de eer heeft aan deeze aanzienlijke Universiteit
te bekleeden,

Art. 4. en uit hoofde waarvan hij door eene voorbeeldige gematigdheid, zedigheid en deftigheid, de studeerende jeugd tot een Prijsselijke navolging behoorde aan te moedigen,

Art. 5. nog wegens zijn Personeel Character in de burgerlijke maatschappij, en meer gevorderden Leeftijd,

Art. 6. waardoor hij alle zijne vermogens behoorde te besteeden ten nutte van zijn evenmenschen,
enz. enz. enz. 1),

Art. 13. egter van zig had kunnen verkrijgen,

Art. 14. om zeer onlangs in het ligt te stooten en door den druk gemeen te maken zeeker ampel, en eervol libel,

Art. 15. Geintituleerd J. le F. VAN B. aan zijne medeburgers

Getrouw aan Leijdens Magistraat
En Burgerij en Eendragtraad
Tot aan verachting hoon en smaad
Zolang de kop op 't lichaam staat.

Gedrukt voor Reekening van den Autheur, en te bekomen te Leijden, bij FRANS DE DOES Pz. 1783.

Art. 17. Waarin de Ged. zig niet ontzien heeft, om in het algemeen op eene verregaande en hoogst beledigende wijze uit te vaaren tegen zeker vrijcorps, of gezelschap van lieden binnen deze stad, welke zig in den wapenhandel oefenen,

Art. 18. en welker societijt volgens Resolutie van de Edele Gr. Achb. Heeren die van de Geregte der stad Leyden op den May 1783 is gelegitimeerd,

---

1) Wij zullen hier en in het vervolg verscheidene artikelen weglaten omdat wij slechts het merkwaardigste wenschen op te nemen.

Art. 19. en aan de leden daarvan de oproerigste, Godlooste, en verfoeilijkste oogmerken, en Misdaaden toe te schrijven,

Art. 20. en om in het byzonder de Eis^{rs} met derselver naamen en toenamen

Art. 21. deels als hoofden, aanleiders, en aanvoorders van dat corps, of gezelschap,

Art. 22. de opstellers van het Plan daar toe,

Art. 23. deels in derzelver Personeele Caracters, openbaare bedieningen of gezindheid van godsdienst,

Art. 24. op eene aller onteerendste en voorbeeldeloose wijze openlijk aan te vallen.

Art. 47. op Pag. 19 het bovengem. gezelschap in tegenstelling van den Burger krijgsraad, noemende, „een saamgerot rapsodie van ongehoorsaamen”

Art. 48. imputeerende op Pag. 20 aan het zelve „zulk een onbeschaamde en voor de krijgsraad flétrissante logen, als ooit door saamgerotte rebellen zoude kunnen gefingeerd zijn.”

Art. 49. en noemende hetzelfde op Pag. 23 een „opgeworpen volk, en Menschen, die kwanswys de Burger-rechten willen voorstaen, dog dezelve armhartig zo niet baldadig, den Bodem schijnen te willen inslaan.”

Art. 53. „Steld het vrijcorps de mogelijkheid van zulk een godvergeeten schelmstuk van gepremediteerde Brandstigting onder de Leijdenaars te kunnen geboren worden, ik heb volle recht om diezelfde mogelijkheid, zo mogelijk niet probalieber, te kunnen geschieden dat er onder het vrijcorps dezulken kunnen gevonden worden.”

Art. 68. „Ik zie alrede de woede met opgesperden muil op mij aangrijpen, de lasterperssen, en pijlen klaar, om vloek op vloekschrift op mij af te zenden en misschien schavotprint op schavotprint, om mij aan de kaak te stellen.”

Art. 69. „de inquisitie raad der factie die nu het masker heeft afgelegd, zal weldra vergaderen, om mij, en alle ware Echte Patriotten, als een Pest der vrijheid als een Bandiet te doemen.”

Art. 73. „En eischt men bloed, zie daar kan ik met mijn bloed versoening en Eendragt te weegen brengen, en rust in mijne stad bevorderen, de eere mijner Burgerij, de Achtbaarheid, vyligheid en Heiligheid van Leydens Magistraat bevestigen, kan ik dien opgeborrelden bron van Barneveldschen wraak met mijnen Bloedwel stoppen? Zie daar zijn mijne Handen, men knevele mij, en zie daar mijn Leydsche kop, men knotte ze van den romp op het schavot van Barneveld, ten Eeuwiger verzoening en vergeetenheid van deeze mijn dierbaar vaderland eeuwig beroerde factie.”

Art. 84. „wat beweegd de Jongen¹⁾ heer C. zig aan het hoofd te plaatsen?”

Art. 89. dat de ged^e op pag. 21 voortgaande, de Eiss^{rs} als hoofden van het opgem. Geselschap, te flettriseren, en den oproerkreet aan te heffen had gezegd.

Art. 95. „Best zal het voor de goede, en echte burgerij zijn, deeze fluweele woorden, van Mr. C. P. C., P. V. en D. M. G. H. te laten voortschnappen, maar aan hartige mannen en Leydsche koppen past het dit opgeschikt armoedje met medelijden aan te zien, en derselver opstellen, als door een dwarlwind van overylende drift gedrevene te beklagen.

(De eischers meenen aldus, dat zij op eene geheel buitengewone en ongehoorde wijze door den ged^e zijn geïnjureerd, en dat wel in onbewimpelde bewoordingen, in het openbaar door een stuk, dat door den druk overal

---

1) N. B. de Secretaris van de Universiteit.

verspreid is en dat het kenmerk draagt van eene toomelooze drift en de zucht om de eischers te grieven en met smaad te bejegenen.)

Art. 113. en dat zij derhalven aan die pligten, welke zij verschuldigd zijn aan zig zelve hunne eer, en hunne Familien, alsmeede aan het gezelschap, waarvan zij leden, en gecommitteerden zijn zoude mankeeren,

Art. 114. indien zij de Ged^e. door middelen van regten niet tragten te noodzaaken

Art. 115. om deze geleden hoon behoorlijk te herstellen.

Mits welke, en andere redenen (des noods) nader te allegeeren, de Eiss^{rs} Eisch doende concludeerde, dat de Ged^e bij sententie van de Edele Gr. Achtb. Heeren Rector en Regteren van 's lands Universiteit te Leijden, zal worden verklaard, de Eiss^{rs} respectvelijk door de Passagien voorkomende in het gedrukte stuk breder bij Eisch gemeld, actrocelijk te hebben geinjurieerd, en dien volgende gecondemneerd om dezelve Injurien honorabel ¹⁾ en profitabel ²⁾ te beteren.

(get.) K. D. PECKER Pz.

Procureur ³⁾.

16. 6. 83.

---

¹⁾ Door ten overstaan van de vierschaar in tegenwoordigheid der eischers te verklaren, dat het hem leed doet die uitdrukkingen in zijn boek te hebben gebezigd enz.

²⁾ Door drie duizend — of zooveel meer of minder als de vierschaar zal meenen — zilvere dukaten aan een gesticht van liefdadigheid te geven.

³⁾ De advocaat der eischers was Mr. R. J. SCHIMMELPENNINCK.

KEERWOLFF voor den Ged^e exhibeert Procuratie, en zonder zig voor als nog weegens de zaake, welke het aan de Eiss^{rs} gelust heeft voor de vierschaar te brengen, eenigsints in te laten, niet dan onverminderd des gedaagdens reservatie van alle Exceptien, weeren en defension, ter laatster vierschaar gedaan notuleeren, maar dezelve wel speciaal inhaereerende sustineerend (overmits de Ged^e zig bij Req^{te} aan hun Ed. Gr. Mog. heeft geadresseerd, ten einde te mogen obtineeren verklaring van de Judicature tot welke hij in deezen zoude mogen behooren, en het zelve Request door Hoogdezelfen bij appointement van den 13 Juny dezes jaars 1783 alvorens te disponeeren, gesteld is in handen van Heeren curateuren dezer Universiteit, van al het welke de Eiss^{rs} voor den aanvang dezer Procedures niet onkundig geweest zijn) dat hangende de Deliberatien van Hooggemelde Hun Ed. Groot Mog. met deeze zake geen voortgang gemaakt kan worden, en concludeert mitsdien dat metdezelve zaaken zal worden gesuspendeert ten tyde en wylen door hun Ed. Gr. Mog. op de voorsz. Req^{ste} zal weezen gedisponeert, maakende in cas van contradictie, wel Expresselijk Eisch van kosten, ofte tot anderen & a.

(get.) P. KEERWOLFF,
Proc.

30. 6. 83.

De Eerste Pedel van 's lands Universiteit te Leyden, hier toe verzogt, zal zich uit den naem van mij ondergeteekende als Procureur van Mr. C. P. C. Secretaris van 's lands Universiteits vierschaer, Mr. D. M. G. H. en P. V., alle woonende binnen deze stad, vervoegen aen den Persoon ofte ter woonstede van J. LE F. VAN B., Medicina Doctor en Lector in de natuurlijke Historie aen

's lands Universiteit voornoemd, en meede woonende te Leyden voornoemd, en denzelven wel en wettiglijk dagvaerden om te compareeren, voor de Edele Groot Achtbaere Heeren Rector en Rechteren van gemelde universiteit tegen Maendag den 13^e Maert eerstkomende, des middags ten twaelf uuren, of het alsdan geen vierschaer zijnde, bij continuatie tegen den eerst daer aen volgende vierschaer, omme in de zaak tusschen dezelve Mr. C. P. C., Mr. D. M. G. H. en P. V. als Eisschers in cas van atroce Injurie, ter voorschreeve vierschaer, tegen Gedⁿ litis pendent, te stellen Procureur acceptant en met de Eiss^{rs} in de voorschreeve zake voort te procedeeen, volgens de laetste retroacta, of wel in de conclusie daer bij door de Eisschers genoomen te consenteeren cum expensis.

De Pedel doe deeze citatie naer behooren, levere copie derzelve zyn relateere yn wedervaeren in geschrifte.

Actum Leyden den 10 Maert 1786.

(get.) K. D. PECKER, Pz.

Proc.

De geannexeerde Dagvaerding heb ik onderget. Pedel van 's Lands universiteit binnen Leyden naar deszelvs forme en inhoude geexploiteerd, en copie derzelve behoorlijk gezegeld, aen den Gedⁿ. overgegeeven, welke mij daar op ten antwoord gaff

„Ik zal compareeren”

't welk ik verklaere te zijn mijn wedervaeren.

Actum den 10 Maert 1786.

P. J. CHEVALLEY.

Pedel.

N A S C H R I F T.

Tot mijne groote spijt kwam mij eerst onder het drukken van dit proefschrift in handen het hoogst belangrijke, onlangs te Leeuwarden verschenen, Eerste Deel van het werk van Mr. BOELES, Vice-President van het Hof te Leeuwarden, getiteld: *Frieslands Hoogeschool en het Rijks Athenaeum te Franeker*. Ik heb er dus bij het bewerken van dit proefschrift geen gebruik van gemaakt.

De kundige schrijver behandelt hierin zeer nauwkeurig de samenstelling van den Senatus Judicialis (aldus noemde de Akademische vierschaar te Franeker zich), zijne rechtsmacht en zijne rechtspraak.

Met een enkel woord wil ik toch van het een en ander gewag maken.

De Senatus Judicialis bestond uit den Rector en vier assessoren, uit elke Faculteit een, die door den Senatus Generalis benoemd werden.

De Professoren waren in burgerlijke zaken aan zijne rechtsmacht, in strafzaken aan die van Hof onderworpen.

De studenten, pedellen en allen die tot het corps der akademie behoorden, stonden zoowel in burgerlijke, als in strafzaken voor hem terecht. Doch wegens zwaardere misdaden moesten zij voor het Hof terecht staan. Het voorloopig onderzoek echter geschiedde door den Senatus Judicialis.

Daar het hier ook niet altijd uitgemaakt was welke misdaden tot de zwaardere behoorden, gaf dit nog al eens aanleiding tot geschil.

De omvang van de burgerlijke rechtsmacht van den Senaat, zooals die ten laatste onbetwist werd uitgeoefend, is ten jare 1799 aan den Agent voor de Nationale opvoeding aldus opgegeven:

„Deselve doet arresten van perzonen en goederen, neemt goederen en boedels in sequestratie, doet besegelingen van boedels

—

en inventarisatie bij absentie van erfgenamen als andersins; houdt hypotheek- of registratieboek van schulden, doet comparities van crediteuren tot liquidatie beleggen, dog renvoyeerd in cas van dispute over preferentie tot den ordinaris Rechter; geeft Tutores en Curatores aan onmondigen, dog onder bepaling bij de staats-resolutie van 4 Maart 1717 gemaakt; beslist over de geschillen tusschen Studenten en derselver hospessen, over de condities van verhuring enz. ontstaan, heeft eindelijk het recht van vendue over goederen van personen tot de civitas Academica behorende, uit-hoofde waarvan doorgaans zekere bepalingen worden gemaakt bij contract met den boelgoedsontvanger der stad."

Enkele malen moest hij recht spreken tusschen een hoogleeraar en diens meid over het dienstbodenloon. „Zoo had b. v. de nieuwe keukenmeid van prof. LOTZE eens de andivie niet naar zijn zin gestoofd, waarom ZHG. haar gelaste dadelijk te vertrekken. Daar zij niet zoo haastig, als de driftige man verlangde, hieraan voldeed, werd zij door LOTZE — volgens zijne eigene opgave — zonder loon op straat gezet, met de woorden: *Gij beest moet mijn deur uit*. Op hare klagte werd zij met LOTZE voor den Rechter ontboden. Van eene minnelijke schikking wilde professor niets weten. Hij werd gedagvaard en veroordeeld om aan zijne dienstbode f 10.70 te betalen."

Op bladz. 279 vinden wij een schrijven van den Proc. Gen. van het Keizerlijk Hof te 's Hage, naar luid van hetwelk bij het Keizerlijk decreet van 18 Oct. 1810, „les tribunaux académiques, extant que tribunaux (tout ainsi que tous les autres corps Judiciaires quelconques de la Hollande) sont supprimés; en conséquence qu'il n'existe sur les étudiants des universités, ou sur les autres *cives academiae*, que l'action des magistrats ordinaires, chacun selon sa compétence.

En conséquence il ne peut plus rester aux Professeurs qu'un droit de surveillance, d'admonition paternelle, ou de censure académique, à l'égard de leurs étudiants."

—

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

De verbindtenis om interessen te moeten betalen kan niet door verjaring ontstaan, noch bestaat eene naturalis obligatie daartoe.

II.

Hetgeen de pandschuldeischer van den schuldenaar, die hem het pand heeft gestolen, door de *condictio* heeft verkregen, wordt op de schuld afgerekend.

III.

De zuivering van eene den *bona fide possessor* gestolene zaak, heeft ook daardoor plaats dat zij in diens macht is teruggekeerd.

IV.

Onder de woorden „bij regterlijk vonnis overtuigd” in art. 89 B. W., moet niet alleen het vonnis van den strafrechter, maar ook dat van den burgerlijken rechter verstaan worden.

V.

De verwijdering van den man, uit vrees voor gerechtelijke vervolging en wegens den slechten toestand zijner zaken, is niet kwaadwillige verlatting, bedoeld bij art. 266 B. W.

VI.

Het geding tot afzetting van den voogd wordt niet bij dagvaarding, maar bij verzoekschrift begonnen.

VII.

De tweede hypothecaire schuldeischer mag de onherroepelijke volmacht van art. 1223 al. 2 B. W. voor zich bedingen, voor het geval dat hij eerste hypothecaire schuldeischer wordt.

VIII.

Zoowel de eigenaar als de bouwmeester zijn aansprakelijk voor de schade, veroorzaakt door instorting van een gebouw, wegens een gebrek in de

bouwing, al is het gebouw nog niet geheel door den bouwmeester opgeleverd.

IX.

Hij die een stuk land slechts voor één jaar gehuurd en den huurprijs bij het sluiten van het huurcontract betaald heeft kan, na de geheele mislukking van den oogst, de betaalde huurpenningen terugvorderen.

X.

De actie van art. 398 W. v. K. is eene burgerrechtelijke, welke moet worden ingesteld door den eigenaar of de reederij, geene strafrechtelijke, in te stellen door het O. M.

XI.

Bij de berekening der in art. 717 W. v. K. bedoelde reparatiekosten, behooren niet in aanmerking te komen de kosten, veroorzaakt door het boven water halen van het gezonken schip.

XII.

De schuldeischer, die in het door zijn gefailleerden schuldenaar aangeboden accoord toestemt, verliest, indien dat accoord tot stand komt, zijne rechten tegen den borg.

XIII.

De rechtbank moet ook beslissen over de voorgestelde wraking, waarin de kantonrechter berust.

XIV.

De termijn van 4 dagen, in art. 860 W. v. Rv. toegestaan, zal met 4 dagen vermeerderd moeten worden, wanneer de wederpartij in eene andere provincie woont dan de rechter.

XV.

De in art. 401 C. P. bedreigde geldboete kan niet als eenige straf, maar moet altijd boven gevangenis uitgesproken worden.

XVI.

Wegens het uiten van scheldwoorden mag de straf alleen toegepast worden, wanneer het bewezen is dat hij die ze bezigde, niet daartoe was uitgetergd, (art. 471 n°. 11 C. P.).

XVII.

Het nemen van een haas uit een strik, door een ander gesteld, is bemachtiging van wild door een bij de wet verboden middel, geen diefstal.

XVIII.

De advocaat, die als getuige in eene strafzaak is gedagvaard, kan niet als verdediger van den beschuldigde optreden.

IX.

Hij die jonger dan 16 jaren zijnde, in eene strafzaak onder eede als getuige is gehoord, kan niet wegens valsche getuigenis worden vervolgd.

XX.

Het besluit der gezamenlijke vergadering van den Raad van State en de Ministers (art. 42 Grw.) ontleemt feitelijk het bestuur van den Koning.

XI.

Bij eene belasting op de goederen in de doode hand, behooren de bezittingen van gemeenten niet uitgezonderd te worden.
